

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**DEJAVNIKI TURISTIČNEGA POVPRAŠEVANJA V GOSPODARSKO
NAJBOLJ RAZVITIH DRŽAVAH EU**

Ljubljana, februar 2004

MATEJ BONIN

IZJAVA

Študent_____ izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom _____, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____.

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. TURISTIČNO POVPRŠEVANJE	2
2.1. Opredelitev turističnega povpraševanja	2
2.2. Dejavniki turističnega povpraševanja	2
2.3. Modeli turističnega povpraševanja	4
2.3.1. <i>Teoretični modeli</i>	4
2.3.2. <i>Empirični modeli</i>	5
3. VPLIV DOHODKA NA TURISTIČNO POVPRŠEVANJE IN DOHODKOVNA ELASTIČNOST TURISTIČNEGA POVPRŠEVANJA	6
3.1. Vpliv dohodka	6
3.2. Dohodkovna elastičnost	7
3.3. Klasifikacija dobrin	8
4. DOSEDANJE RAZISKAVE	10
5. IZBIRA PROUČEVANIH DRŽAV IN OBDOBJA PROUČEVANJA	12
6. PREDSTAVITEV MODELA	13
6.1. Izbrani dejavniki turističnega povpraševanja	14
6.2. Oblika funkcije	15
6.3. Omejitve modela	16
6.4. Presojanje statistične značilnosti modela	17
7. PREDSTAVITEV IZVORA PODATKOV	18
8. PREDSTAVITEV GIBANJA BDP IN TDO	19
8.1. Izračun povprečnih letnih stopenj rasti	20
8.2. Predstavitev Danske	22
8.3. Predstavitev Irske	24
8.4. Predstavitev Švedske	25
8.5. Predstavitev Velike Britanije	27
8.6. Predstavitev Nizozemske	28
9. OBDELAVA IN INTERPRETACIJA PODATKOV	30
10. RAZLAGA KOEFICIENTOV	30
10.1. Razlaga koeficientov za Dansko	30
10.2. Razlaga koeficientov za Irsko	33
10.3. Razlaga koeficientov za Švedsko	34
10.4. Razlaga koeficientov za Veliko Britanijo	36
10.5. Razlaga koeficientov za Nizozemsko	37
11. SPREMINJANJE KOEFICIENTA DOHODKOVNE ELASTIČNOSTI ZNOTRAJ OBDOBJA	39
12. SKLEP	41
LITERATURA	43
VIRI	45

PRILOGE

1. UVOD

V delu »Ekonomika turizma« Janez Planina ugotavlja, da se je sodobni turizem prvič pojavil leta 1816, ko so na Ženevsko jezero prišli prvi angleški turisti. Na začetku je bil sodobni turizem značilen razredni pojav. Plemstvo in bogati ljudje so potovali zaradi izobraževanja in razvedrila. K razvoju turizma, kot ga poznamo danes, je v največji meri pripomogla industrializacija, saj je prav z industrializacijo prišlo do rasti dohodka, kar je omogočilo potovanja večjemu številu ljudi. Z rastjo števila udeležencev pa se izgubi izobraževalna narava potovanj plemičev in bogatih meščanov ter na prvem mestu se kot motiva za potovanje pojavita razvedrilo in zabava. Zaradi vse slabših življenjskih razmer, ki so večinoma posledica industrializacije, se potreba po turističnih aktivnostih povečuje. Turizem se je tako počasi razvija v zelo kompleksen pojav. Razvili so se pojmi kot npr. turistični trg, turistična ponudba, turistično povpraševanje itd.

Namen diplomskega dela je proučiti dejavnike turističnega povpraševanja v petih gospodarsko najbolj razvitih državah Evropske unije (Danska, Irska, Švedska, Velika Britanija, Nizozemska). To nameravamo doseči s pomočjo kvantitativnega modela. Med temi dejavniki nedvomno izstopa dohodek, katerega vpliv bomo podrobneje proučili. Analizirali bomo dohodkovno elastičnost in glede na vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti turizem uvrstili v Badouinovo klasifikacijo dobrin. Po dosedanjih raziskavah naj bi bilo turistično povpraševanje dohodkovno elastično. V razvitih državah bi moral biti koeficient dohodkovne elastičnosti rahlo pod 1. Turizem bi torej uvrstili med dobrine široke potrošnje. V diplomskem delu bomo skušali to tezo potrditi. Poleg že omenjenega pregleda dohodkovne elastičnosti, bomo preverili gibanje samega koeficienta znotraj proučevanega obdobja ter s tem preverili veljavnost osnovne zakonitosti padanja koeficienta dohodkovne elastičnosti.

Prvi del diplomskega dela je namenjen predstavitvi turističnega povpraševanja in njegovih značilnosti. Podrobneje predstavljamo vpliv dohodka na turistično povpraševanje ter dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja. V nadaljevanju podajamo tudi kratek pregled dosedanjih raziskav in diplomskih del na tem področju.

V drugem delu bomo podali rezultate empirične analize. Po predstavitvi modela bomo na kratko predstavili proučevane države ter podrobneje proučili gibanje deleža turističnih deviznih odlivov v bruto domačem proizvodu. Sledi obdelava podatkov s statističnim programom SPSS za Windows in njihova interpretacija. Najprej se bomo posvetili ugotovitvam za celotni model in kasneje preverili zakonitost o padanju koeficienta dohodkovne elastičnosti. Seveda bomo tudi ugotavljali, ali so rezultati skladni s pričakovanji na podlagi teorije.

2. TURISTIČNO POVPRASEVANJE

2.1. Opredelitev turističnega povpraševanja

Turistično povpraševanje opredelimo kot »tisto količino turističnih proizvodov, ki jih turist želi potrošiti pri dani ravni cen ali pri danem stanju deviznih tečajev« (Mihalič, Planina, 2002, str. 77).

Omenjena definicija se od definicije navadnega povpraševanja razlikuje le v pridevniku »turistični« in seveda zaradi omembe deviznih tečajev. Razlike med splošnim povpraševanjem in turističnim povpraševanjem so precejšnje, in sicer izhajajo iz naslednjih posebnosti (Mihalič, Planina, 2002, str. 77-78):

- turistični proizvod, ki je predmet turističnega povpraševanja, vsebuje tudi naravne, kulturne ali socialne privlačnosti destinacije, ki jih ne moremo več proizvajati, oziroma sploh niso bile proizvedene;
- v definiciji turističnega povpraševanja je posebej izpostavljen dejavnik deviznih tečajev, ki posredno vpliva na cene turističnih proizvodov. Ne glede na ta posredni vpliv na cene, ta dejavnik obravnavamo samostojno. Vsebinsko ga razlagamo s psihološkim učinkom, ki ga ima sprememba deviznega tečaja na nakupno obnašanje potrošnikov;
- pri turističnem povpraševanju upoštevamo dobrine, ki jih je potrošnik pripravljen kupiti in ne tistih, ki jih dejansko kupi. To je razvidno iz uporabe besede »želi«, ki nakazuje, da gre za potencialno turistično povpraševanje;
- kot ceno turistične dobrine upoštevamo cene za nastanitve, prevoze, ogleda, itd.;
- količino turističnih dobrin merimo s številom vstopov tujih turistov v državo ali s številom njihovih nočitev, kakor tudi s količino finančnih sredstev, ki so jih turisti pripravljeni porabiti za nakup turističnih proizvodov.

Zaradi težav, ki se pojavljajo pri ugotavljanju obsega potencialnega turističnega povpraševanja¹, se ta v modelih le redko uporablja (Mihalič, Planina, 2002, str.79). Tako kot v večini modelov bo tudi v tem diplomskem delu turistično povpraševanje izraženo kot realno oziroma realizirano. To povpraševanje ima tako potrebe kot možnosti za realizacijo turistične potrošnje.

2.2. Dejavniki turističnega povpraševanja

Na turistično povpraševanje vpliva veliko število dejavnikov, ki so med seboj povezani. Med najpomembnejšimi, oziroma najpogosteje navedenimi dejavniki, lahko

---

¹ Markovič loči: idealno turistično povpraševanje, potencialno turistično povpraševanje, realno turistično povpraševanje. Več o temu lahko najdemo na str. 79 v Mihalič, Planina, 2002.

zasledimo ceno, razpoložljiva sredstva, potrebo po rekreaciji, prosti čas, ter privlačnost same destinacije.

Med dejavniki, ki vplivajo na turistično povpraševanje je na prvem mestu cena. Sama povezava med ceno in povpraševanjem je praviloma obratnosorazmerna, in sicer povišanje cene povzroči zmanjšanje povpraševanja ter obratno. Turistično povpraševanje je na spremembe cene v večini primerov zelo občutljivo. Obstajajo seveda tudi izjeme, kot so poslovni, zdravstveni ter v skrajnih primerih verski turizem. Sam vpliv cene ugotovimo s proučevanjem koeficienta cenovne elastičnosti povpraševanja, ki nam v odstotkih pove, za koliko se spremeni obseg povpraševanja, če se cena same turistične dobrine poveča za 1 odstotek.

Drugi dejavnik je dohodek oziroma razpoložljivost sredstev za turistično potrošnjo. Turistična potrošnja se financira v glavnem iz dveh virov: iz sredstev podjetij ter iz osebnih virov. Prva skupina financira večinoma poslovna potovanja ter preko regresov tudi osebna potovanja. Osebni prejemki pa financirajo potovanja le v višini sredstev, ki ostanejo na razpolago po zadovoljitvi nujnih potreb. Višji je dohodek, večji del sredstev lahko namenimo za potovanja. S proučevanjem odvisnosti turističnega povpraševanja od višine dohodka sta prva začela Hunziker in Krapf, ki sta tudi ugotovila, da z rastjo dohodka turistično povpraševanje raste močnejše kot sam dohodek (Bunc, 1974, str. 43). Več o tej odvisnosti lahko najdemo v poglavju o dohodkovni elastičnosti pod točko 3.2..

Vsako povpraševanje temelji na zadovoljitvi določene potrebe. Pri turističnem povpraševanju je to potreba po pobegu iz vsakdanjega življenjskega okolja, ki je onesnaženo in hrupno. Ta potreba po turistični rekreaciji se je pokazala z gospodarskim in družbenim razvojem, ki je poslabšalo življenjske razmere v kraju bivanja (Mihalič, Planina, 2002, str. 106). Potreba po potovanjih ni nujna potreba, torej je njeno zadovoljitev v času možno odložiti. Lahko jo namreč nadomestimo z nujnejšimi dobrinami, kot so na primer hrana in obleka, z drugimi vrstami rekreacije in s trajnimi dobrinami iste stopnje nujnosti, kot so na primer nov avtomobil ali televizor. Turistično rekreacijo lahko v času tudi odložimo, časovni odlog pa je pri različnih vrstah turizma različen (Mihalič, Planina, 2002, str. 110).

Med pomembnejšimi dejavniki najdemo tudi prosti čas. Za turizem je potrebna določena količina prostega časa z izjemo poslovnega turizma, ki se realizira v delovnem času. Večja je količina prostega časa, tem večja je možna količina turističnega povpraševanja in obratno. Poznamo več vrst prostega časa, vsaka od njih pa ima različen vpliv na turistično povpraševanje. Prosti čas med delom ne daje možnosti za zapustitev kraja stalnega bivališča in zato ne vpliva na turistično povpraševanje. Dnevni prosti čas omogoča krajše izlete, vpliv na turistično povpraševanje je minimalen. Večjega pomena za turistično potrošnjo sta tedenski prosti čas in letni prosti čas, ki omogočata prvi krajše, drugi pa daljše oblike turizma.

Na pomenu pridobiva tudi praznični prosti čas, ki ga glede na vpliv lahko uvrstimo med tedenskega in letnega.

Nenazadnje ima velik vpliv na turistično povpraševanje tudi privlačnost turistične destinacije oziroma turistična ponudba. Samo ponudbo lahko delimo na primarno ter sekundarno turistično ponudbo (Mihalič, Planina, 2002, str. 155). Primarna turistična ponudba zajema proizvode, ki jih ni več mogoče proizvesti v enaki kakovosti in uporabni vrednosti. To so na primer gore, jezera, morje ali zgodovinske znamenitosti. Sekundarni del ponudbe zajema turistične dobrine, ki jih človek lahko proizvaja v zahtevani količini in kakovosti. To so objekti kot npr. ceste, vodovod, letališča, hoteli, športna igrišča. Oba dela turistične ponudbe se med seboj močno prepletata in sta v zelo močni medsebojni odvisnosti.

Med ostalimi dejavniki lahko omenimo iracionalne dejavnike, kot so modne muhe, navade, tradicija, itd. Njihov vpliv je še vedno močan, vendar težje merljiv.

2.3. Modeli turističnega povpraševanja

Prav zaradi velikega števila dejavnikov in medsebojne soodvisnosti le teh se poskuša njihov vpliv na turistično povpraševanje proučiti z uporabo modelov. Model, ki je po definiciji abstraktna preslikava stvarnosti, proučuje samo tiste značilnosti, ki so za določeno vprašanje relevantne, ostale vplive pa zanemari oziroma izključi. Tako se v modelih turističnega povpraševanja pojavljajo le nekateri dejavniki, ki so izbrani glede na namen modela (Mihalič, Planina, 2002, str. 85).

Modele lahko delimo v dve veliki skupini, in sicer na teoretične ter empirične. Prvi teoretično zaokroženo pojasnjujejo razvoj turističnega povpraševanja. Druga skupina modelov je teoretično opredeljenim dejavnikom dodala še nove in jih kvantificirala.

2.3.1. Teoretični modeli

Krippendorff v svojem modelu izhaja iz znanstveno tehničnega napredka. Iz tega napredka izhajajo ostali dejavniki turističnega povpraševanja, in sicer povečanje življenjskega standarda oziroma povečanje bruto domačega proizvoda na prebivalca, urbanizacija, motorizacija ter podaljšanje prostega časa. Turizem tako postane odgovor na tegobe modernega življenjskega okolja (Mihalič, Planina, 2002, str. 87).

Cicvarić deli dejavnike na subjektivne in objektivne. V prvi skupini najdemo modo, posnemanje, navade, prestiž, vero, snobizem, ljubezen. Med objektivnimi dejavniki lahko najdemo prebivalstvo, industrijo, urbanizacijo, dohodek, prosti čas (Mihalič, Planina, 2002, str. 89).

Planina prav tako kot Cicvarič v svoj model vključuje tudi iracionalne dejavnike. V njegovem modelu lahko najdemo potrebo po potovanjih, privlačnosti, dohodek, prosti čas, cene ter, kot že omenjeno, iracionalne dejavnike (Mihalič, Planina, 2002, str. 90).

2.3.2. Empirični modeli

Med empirične modele lahko uvrstimo model Stephen F. Witta in Cristine A. Witt. katerega namen je bil kvantifikacija turističnega povpraševanja. Model proučuje odvisnost števila nočitev na prebivalca izbrane emitivne države od raznih dejavnikov, kot so na primer dohodek, cene turističnih proizvodov, stroški transporta, itd.

Funkcijska oblika modela je sledeča (Witt, Witt, 1994, str. 522):

$$\ln \frac{V_{ijt}}{P_{it}} = a + b_1 \ln \frac{Y_{it}}{P_{it}} + b_2 \ln C_{jt} + b_3 \ln CS_{it} + b_4 \ln EX_{ijt} + b_5 \ln TA_{ijt} + b_6 \ln TAS_{it} + b_7 \ln TS_{ijt} + b_8 \ln TSS_{it} + b_9 DV1_t + b_{10} DV2_t + b_{11} DV3_{it} + u_{ijt} \quad (1)$$

kjer so:

$t = 1, 2, \dots, 16$ (1=1965, ..., 16=1980);

V_{ijt} - število nočitev iz emitivne države i v destinaciji j v letu t ;

P_{it} - število prebivalcev v emitivni državi i v letu t ;

Y_{it} - razpoložljiv dohodek v emitivni državi i v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);

C_{jt} - stroški bivanja turistov v destinaciji j v letu t ;

CS_{it} - tehtano povprečje stroškov bivanja turistov v substitutivnih destinacijah za turiste iz emitivne države i v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);

EX_{ijt} - devizni tečaj za valuto emitivne države i ter valuto destinacije j v letu t ;

TA_{ijt} - stroški potovanja z letalom iz emitivne države i v destinacijo j v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);

TAS_{it} - tehtano povprečje stroškov potovanja z letalom iz emitivne države i do substitutivnih destinacij v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);

TS_{ijt} - stroški potovanja po kopnem iz emitivne države i do destinacije j v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);

TSS_{it} - tehtano povprečje stroškov potovanja po kopnem iz emitivne države i do substitutivnih destinacij v letu t (v stalnih cenah iz leta 1980);

$DV1_t$ - neprava spremenljivka za naftno krizo v letu 1973;

$DV2_t$ - neprava spremenljivka za naftno krizo v letu 1979;

$DV3_t$ - neprava spremenljivka za leta 1967-1969 za Veliko Britanijo, ko so veljale omejitve glede iznosa deviz;

u_{ijt} - slučajna napaka.

Emitivne države, ki sta jih avtorja vključila v analizo, so Francija, Zahodna Nemčija, Velika Britanija, Združene države Amerike. Obdobje proučevanja zajema časovni interval od leta 1965 do leta 1980. Med destinacije lahko štejemo na primer Španijo, Portugalsko, bivšo Jugoslavijo, Avstrijo, Italijo, Grčijo in ostale pomembnejše receptivne države. V svoji analizi sta avtorja med drugim ugotovila, da je bilo povpraševanje Nemcev po evropskih državah občutljivo na spremembe dohodka. Povpraševanje po Jugoslaviji je v primerjavi s povpraševanjem po Avstriji zelo občutljivo na dohodek. Zadnja nepravna spremenljivka, in sicer omejitve glede izvoza deviz, je negativno vplivala na povpraševanje britanskih turistov po Avstriji in Franciji. Njihov model še danes predstavlja temelj za proučevanje turističnega povpraševanja s kvantitativnega vidika.

3. VPLIV DOHODKA NA TURISTIČNO POVPRASEVANJE IN DOHODKOVNA ELASTIČNOST TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA

3.1. Vpliv dohodka

Na splošno velja, da je dejavnik, ki ga ni v izobilju, tisti, ki ima največji vpliv oziroma postane najbolj pomemben. Tako je za zelo zaposlenega in premožnega potrošnika poglaviti dejavnik prosti čas, medtem ko za upokojenca, ki ima na razpolago veliko prostega časa, postane zelo pomemben dohodek. Dosedanje raziskave potrjujejo dejstvo, da so dohodek oziroma razpoložljiva denarna sredstva glavni dejavnik turističnega povpraševanja. V nadaljevanju bomo zato podrobneje predstavili vpliv dohodka na povpraševanje ter pojem dohodkovne elastičnosti.

Planina v svojih delih obravnava turistično potrošnjo kot osebno in ne kot investicijsko potrošnjo, kar pomeni, da sredstva, ki so namenjena tej potrošnji, izvirajo iz narodnega dohodka kot novo ustvarjene vrednosti. Kot smo že omenili v poglavju o dejavnikih turističnega povpraševanja (točka 2.2.), imamo za financiranje turistične potrošnje v glavnem dva vira. To so sredstva podjetij, vlad, drugih institucij ter lastni viri (Mihalič, Planina, 2002, str. 114).

Sredstva podjetij financirajo poslovna potovanja, ki pridobivajo na pomenu ter najnujnejše oblike turizma, oziroma tiste, ki jih družba želi spodbujati. Trenutno je edina oblika pomoči, ki je ostala v uporabi, regres za letni dopust (Mihalič, Planina, 2002, str. 115).

Večina turistične potrošnje se financira iz lastnih virov, kamor uvrščamo osebne prejemke in premoženje. Del sredstev, ki ostane po zadovoljitvi nujnih potreb, je

namenjen izboljšanju življenjskega standarda nad eksistenčnim minimumom (Mihalič, Planina, 2002, str. 116).

Zgoraj omenjena sredstva se lahko porabijo sproti in tako financirajo oblike turizma, ki ne zahtevajo daljšega strnjenegega obdobja prostega časa, kot sta na primer izletni turizem, turizem ob koncu tedna.

V primeru, ko se presežna sredstva ne porabijo takoj, nastane prihranek, ki financira daljše oblike turizma, ki poleg daljšega obdobja prostega časa zahtevajo tudi precejšnja denarna sredstva. Sem uvrščamo predvsem letni dopust. Financiranje dopusta iz prihrankov je najpomembnejša oblika financiranja turistične potrošnje. Pomen prihranka bi se teoretično zmanjšal ob povečanju dohodka, vendar ponavadi turistična potrošnja raste hitreje kot dohodek, kar pomeni bolj oddaljene destinacije ter daljše bivanje.

Imamo tudi del turistične potrošnje, kot so na primer izdatki za hrano, ki se financira iz sredstev, namenjenih nujni potrošnji v kraju stalnega bivališča. Ne glede na kraj, kjer se turist nahaja, je ta del njegove potrošnje približno enak, saj ne smemo pozabiti, da turist drugod zahteva bolj kakovostne dobrine kot doma, kar privede v večje izdatke za prehrano na dopustu kot doma (Mihalič, Planina, 2002, str. 118-119).

3.2. Dohodkovna elastičnost

Splošna definicija elastičnosti pravi, da je elastičnost mera občutljivosti spremembe ene spremenljivke na drugo (Prašnikar, 1996, str 70). Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja torej izraža intenzivnost sprememb turističnega povpraševanja proti spremembi dohodka. Mera dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja je koeficient elastičnosti, ki izraža odstotno spremembo povpraševanja glede na odstotno spremembo dohodka. Formula za izračun dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja je naslednja (Bunc, 1974, str. 47):

$$E_d = \frac{\frac{dTD}{TD}}{\frac{dD}{D}} = \frac{D}{TD} \times \frac{dTD}{dD} \quad (2)$$

Pri čemer je:

E_d - koeficient dohodkovne elastičnosti;

dTD - sprememba količine turističnega povpraševanja;

dD - sprememba dohodka;

TD - količina turističnega povpraševanja;

D - dohodek.

Povpraševanje je elastično, ko se to spremeni močneje kot dohodek. V tem primeru je koeficient elastičnosti večji od ena. Ko pa je sprememba povpraševanja šibkejša od spremembe dohodka, govorimo o nizko elastičnem povpraševanju. V tem primeru koeficient elastičnosti zavzame vrednost, ki je manjša od ena.

Samo povpraševanje, ki ga upoštevamo pri analizi njegove elastičnosti, je seveda realno in ne potencialno, saj le-tega, kot smo že omenili v poglavju o povpraševanju pod točko 2.1., lahko merimo, in sicer na podlagi količine turistične potrošnje.

Kot smo že ugotovili, se turistična potrošnja financira predvsem iz denarnih sredstev, ki ostanejo po zadovoljitvi nujnih potreb. Z rastjo dohodka pa se delež teh sredstev povečuje hitreje kot celoten dohodek, saj se delež sredstev, namenjen nujni potrošnji, v celotnem dohodku manjša. Da se izdatki za turizem večajo hitreje kot se večja dohodek, je konec 19. stoletja prvi ugotovil nemški statistik Engel. Od štirih zakonov, ki jih je Engel postavil, sta se do današnjega dne ohranila dva, in sicer (Mihalič, Planina, 2002, str.128):

- delež izdatkov za prehrano se spreminja v obratni smeri od količine dohodka,
- s povečanjem dohodka se povečuje delež izdatkov za higieno, kulturo, zabavo, šport in podobno.

Prvi, ki je izračunal koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja, je bil leta 1957 Menges (Mihalič, Planina, 2002, str. 128). S svojimi izračuni za Nemčijo in Švico je potrdil tezo o visoki dohodkovni elastičnosti turističnega povpraševanja.

Danes trditev o močni dohodkovni elastičnosti turističnega povpraševanja izgublja na pomenu, kajti povečevanje realnega dohodka privede do zmanjševanja koeficientov dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja. Na pomenu pridobiva sama zadovoljitev turističnih potreb. Gibanje koeficienta dohodkovne elastičnosti je podrobneje obravnavano v poglavju o klasifikaciji dobrin, kjer bo na kratko predstavljen razvoj turizma kot dobrine.

3.3. Klasifikacija dobrin

Poznamo več klasifikacij dobrin. Allen in Bowley delita dobrine v nujne ali eksistenčne ter luksuzne. Zundova klasifikacija dobrin pa poleg prej omenjenih dodaja še kulturne dobrine (Mihalič, Planina, 2002, str. 129).

Za naše namene je najbolj primerna Badouinova klasifikacija dobrin, kajti le-ta najboljše ponazarja razvoj stopnje nujnosti potreb, ki jih ena dobrina zadovoljuje. Kot že omenjeno, dohodek postaja vse manj pomemben, na pomenu pa pridobiva

zadovoljevanje potreb in klasifikacija, ki na prvem mestu postavlja nujnost potreb in je za našo analizo najbolj primerna.

Badouin je svoje dobrine razdelil glede na cenovno² in dohodkovno elastičnost v posamezne skupine (Mihalič, Planina, 2002, str. 130-131):

- **manjvredne dobrine**, pri katerih ima koeficient dohodkovne elastičnosti negativen predznak, kar pomeni, da se povpraševanje po teh dobrinah z povečanjem dohodka zmanjšuje. Koeficient cenovne elastičnosti pa je lahko pozitiven, vendar majhen;
- **dobrine široke potrošnje**, ki imajo pozitiven in zelo nizek koeficient dohodkovne elastičnosti (giblje se med 0,2 in 0,5) ter negativen in prav tako zelo nizek koeficient cenovne elastičnosti. Ob povečanju dohodka ali zmanjšanju cen teh dobrin, se njihova potrošnja poveča za razmeroma malo. V to skupino uvrščamo na primer kruh, mleko, sladkor, krompir, itd.;
- **komfortne dobrine**, za katere je značilno, da sta koeficient dohodkovne in cenovne elastičnosti visoka in večja od 1 (koeficient cenovne elastičnosti je seveda večji od 1 v absolutnem smislu). Če se dohodek poveča, ali če se zmanjšajo cene, se povpraševanje po teh dobrinah oziroma potrošnja teh dobrin poveča za več kot se je povečal dohodek oziroma so se zmanjšale cene. Sem štejemo pohištvo, gospodinjsko opremo in avtomobile;
- **luksuzne dobrine**, pri katerih je koeficient dohodkovne elastičnosti pozitiven in visoko nad 1, medtem ko je koeficient cenovne elastičnosti negativen in nizek. To pomeni, da so te dobrine močno občutljive na spremembe oziroma povečanje dohodka in zelo malo na spremembe cene. Povpraševanje je torej večinoma odvisno od dohodka, kar pomeni, da se ob povečanju dohodka potrošnja teh dobrin močno poveča. Med te dobrine uvrščamo klavirje, dragulje, itd..

Večanje dohodka je vplivalo tudi na značilnosti turistične potrošnje. Lahko ločimo tri glavna razvojna razdobja (Mihalič, Planina, 2002, str. 131-133):

- **aristokratski turizem**, za katerega sta značilna nizek narodni in osebni dohodek na prebivalca. Zelo majhno število ljudi pa ima v nasprotju z večino visok dohodek, kar jim omogoča turistično potrošnjo. Turizem je torej luksuzna dobrina z visoko dohodkovno in nizko cenovno elastičnostjo. Kot že omenjeno, je število ljudi, ki potuje, majhno, kar pomeni, da je skupna turistična potrošnja majhna;
- **moderni turizem**, ko sta narodni dohodek in osebni dohodek na prebivalca višja kot v prvem obdobju in sta tudi enakomerneje razporejena med prebivalstvo. Na turističnem trgu se torej pojavlja veliko število povpraševalcev. Turizem je v tem primeru komfortna dobrina, ki je zelo občutljiva na spremembe dohodka kot tudi na cene. Povprečna dnevna turistična potrošnja je majhna, ampak, ker je število turistov veliko, je skupna turistična potrošnja visoka;

---

² Cenovna elastičnost povpraševanja nam pove, kakšna je občutljivost povpraševanja glede na spremembo cene. Ob povečanju cene se povpraševanje zmanjša in obratno. Koeficient cenovne elastičnosti povpraševanja ima praviloma negativen predznak. Več o tem lahko najdemo v Mihalič, Planina, 2002 na strani 96.

- **visokorazviti turizem**, ki danes obstaja le v redkih zelo razvitih državah in še tu le v zametkih. Dohodek je že na zelo visoki ravni in po turističnih dobrinah povprašuje velika večina prebivalstva. Koeficient dohodkovne elastičnosti pada in znaša 1 ali celo manj. Turizem tako postane dobrina široke potrošnje. Povprečna dnevna turistična potrošnja, kakor tudi skupna turistična potrošnja sta visoki.

Koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja se z ekonomskim razvojem spreminja. Osnovna zakonitost razvoja turističnega povpraševanja pravi, da z ekonomskim razvojem dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja oziroma njen koeficient pada in se umiri pod vrednostjo 1 (Mihalič, Planina, 2002, str. 134).

4. DOSEDANJE RAZISKAVE

V sodobni družbi je turizem zelo pomemben pojav in je posledica razvoja družbene kulture ter civilizacije. Zaradi rastočega pomena turizma, tako na narodnogospodarski kot tudi na mednarodni ravni, je vedno bolj pomembno razumevanje dejavnikov, ki vplivajo na turistično povpraševanje.

Na področju turističnega povpraševanja je bilo v preteklosti narejenih mnogo raziskav, ki se po namenu, pogojih raziskovanja, metodologijah, in nenazadnje rezultatih razlikujejo.

Prvi parcialni znanstveni pristopi k proučevanju turizma so se pokazali v zadnjih dvajsetih letih 19. stoletja. Po letu 1940 se je začelo funkcionalno in zaokroženo proučevanje turizma. Prva, ki sta postavila temelje sodobni znanstveni zasnovi turizma ter omenila dohodkovno elastičnost, sta Hunziker in Krapf v svojem delu »Grundriss der allgemeinen Fremdenverkehrslehre« iz leta 1942 (Mihalič, Planina, 2002, str. 69).

V petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja je za proučevanje turizma postala značilna uporaba kvantitativnih in računalniško podprtih metod, ki so numerično dokazale sklepe, postavljene na osnovi ekonomske teorije. Tako je leta 1957 Menges prvi izračunal koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja za ZR Nemčijo ter Švico, ki je bil v skladu s pričakovanji visok. Leta 1961 je Clement prvi izračunal turistični multiplikator za območje Pacifika in Daljnega Vzhoda. V sedemdesetih in osemdesetih letih je v ospredje prišla neekonomska vloga turizma (Mihalič, Planina, 2002, str. 69).

Zünd je izhajal iz delitve dobrin na eksistenčne, kulturne in luksuzne in je za obdobje od 1939 do 1964 s pomočjo regresijske in korelacijske analize ugotovil (Mihalič, Planina, 2002, str. 134):

- rastoči dohodki, ki ravno pokrijejo eksistenčne potrebe, niso relevantni za turistično povpraševanje;
- rastoči dohodki, ki poleg eksistenčnih potreb dovoljujejo pokritje kulturnih potreb, so za turistično povpraševanje najbolj pomembni;
- rastoči dohodki, ki omogočajo zadovoljevanje nekaterih luksuznih potreb, so za turistično povpraševanje le omejeno relevantni.

Cicvarič v Ekonomiki turizma obravnava predvsem turizem v Jugoslaviji. V tej raziskavi lahko zasledimo koeficiente dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja v obdobju od leta 1960 do leta 1985 za naslednje države: ZR Nemčijo, Avstrijo, Nizozemsko, Veliko Britanijo, Francijo, ZDA ter Švico. Turistična potrošnja je izražena z izdatki turistov v tujini, medtem ko je dohodek izražen z družbenim proizvodom na prebivalca. Cicvarič je v svoji analizi ugotovil, da obstaja velika povezanost med turistično potrošnjo in dohodkom, ter da so koeficienti dohodkovne elastičnosti nad 1. Cicvarič je v svojem delu tudi dokazal, da z razvojem dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja pada (Cicvarič, 1990, str. 215-216).

Stephen F. Witt in Christine Witt sta poleg dohodka v analizo dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja vključila še deset drugih dejavnikov, ki jih je možno kvantificirati. Kot mero za turistično povpraševanje sta uporabila število nočitev na prebivalca. Med drugim sta ugotovila, da je turistično povpraševanje Nemcev po evropskih državah dohodkovno elastično (Mihalič, Planina, 2002, str. 94).

Poleg zgoraj omenjenih avtorjev so se s proučevanjem turističnega povpraševanja ukvarjali tudi študentje Ekonomske fakultete v Ljubljani. Boljši prikaz teh del je omogočen z razvrstitvijo v seznam, v katerem so opredeljeni obdobje raziskav, odvisne ter neodvisne spremenljivke. Iz tabele 1 je razvidno, da so študentje kot odvisno spremenljivko upoštevali število nočitev ali raven turistične potrošnje izražene preko turističnih deviznih odlivov. Med pojasnjevalnimi spremenljivkami lahko najdemo: potne stroške, menjalni oziroma devizni tečaj, cene turističnih storitev, stopnjo motorizacije, prosti čas, prenočitvene zmogljivosti ter neprave spremenljivke. Kot je razvidno iz tabele 1, je najpogosteje uporabljena pojasnjevalna spremenljivka dohodek. Dolžina proučevanega obdobja se med avtorji razlikuje. Spreminja se tudi obdobje samo. Diplomski dela tako proučujejo turistično povpraševanje v različnih obdobjih in državah. V večini del se je dohodek izkazal kot značilen dejavnik turističnega povpraševanja.

Tabela 1: Seznam regresijskih modelov turistične potrošnje v diplomskih delih študentov Ekonomske fakultete v Ljubljani

Avtor (leto raziskave)	Obdobje	Spremenljivke							
		Odvisne		Neodvisne					
		1	2	3	4	5	6	7	8
Bizjak Barbara (1985)	1966 - 1981	•		•					
Čebulj Miha (1981)	1969 - 1978	•		•			•		
Črnigoj Marija (1985)	1968 - 1982	•		•					
Dolenc Maruša (2002)	1975 - 1998	•		•		•			
Debeljak Zoran (1990)	1967 - 1987		•	•					
Feguš Barbara (1984)	1965 - 1982	•		•					
Hajdinjak Marjeta (1991)	1972 - 1987	•		•					
Hrast Aleš (1984)	1966 - 1981	•		•	•			•	
Kovač Marija (1995)	1974 - 1992		•	•					
Klun Nevenka (2001)	1970 - 1998	•		•					•
Levičnik Mira (1995)	1974 - 1995		•	•					
Loborec Vesna (1989)	1960 - 1985		•	•					
Merčun Katarina (1986)	1964 - 1984	•	•	•					•
Mezek Maša (1996)	1975 - 1994		•	•					
Pavlič Iris (2000)	1972 - 1994		•	•					•
Ristič Sandra (1991)	1970 - 1988		•	•					
Šuligoj Marjetka (1992)	1972 - 1989		•	•					
Zalar Katarina (1981)	1966 - 1979	•		•					
Žvikart Polona (1998)	1972 - 1995		•	•					

Spremenljivke: 1. število nočitev; 2. turistični devizni odliv; 3. dohodek; 4. potni stroški; 5. menjalni tečaj; 6. cene turističnih storitev; 7. stopnja motorizacije; 8. ostali dejavniki: prosti čas, prenočitvene zmogljivosti, trend, neprave spremenljivke;

Vir: Diplomaska dela navedenih avtorjev.

5. IZBIRA PROUČEVANIH DRŽAV IN OBDOBJA PROUČEVANJA

Namen diplomskega dela je ugotoviti, kakšno je turistično povpraševanje v gospodarsko najbolj razvitih državah Evropske unije ter glede na vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti uvrstiti turizem v Badouinovo klasifikacijo dobrin. Kriterij, ki smo ga uporabili za določitev gospodarsko najbolj razvitih držav, je bruto domači proizvod na prebivalca v letu 2001, izražen v evrih v tekočih cenah.

Tabela 2: BDP na prebivalca v letu 2001 za države članice Evropske unije v evrih v tekočih cenah

Država	BDP p.c.
Danska	33303
Irska	29649
Švedska	27641
VB	27142
Nizozemska	26858
Finska	26163
Avstrija	26128
Nemčija	25151
Francija	24775
Belgija	24732
Italija	21212
Španija	15949
Portugalska	12268
Grčija	11954
Luxemburg	50228

Vir: International Financial Statistics 2003.

Po podatkih IMF (International Monetary Fund), ki so podani v zgornji tabeli, smo izbrali pet držav z najvišjim BDP na prebivalca in sicer: Dansko, Irsko, Švedsko, Veliko Britanijo ter Nizozemsko. V to skupino držav spada tudi Luxemburg, ki ga zaradi majhnosti in nedostopnosti nekaterih podatkov nismo vključili v analizo.

Obdobje proučevanja zajema obdobje od leta 1980 do leta 2001 in tako obsega 22 let. Z analizo dolgega obdobja smo zagotovili zadostno količino podatkov za statistično analizo. S proučevanjem tega obdobja si zagotovimo tudi najnovejše podatke ter najbolj realno sliko trenutnega turističnega povpraševanja oziroma njegovih dejavnikov.

6. PREDSTAVITEV MODELA

V diplomskem delu smo se odločili za proučevanje turističnega povpraševanja in dejavnikov, ki vplivajo na to povpraševanje s pomočjo kvantitativnega modela. Kot zgled za model smo uporabili model Witt & Witt, ki smo si ga na kratko že ogledali v poglavju o turističnem povpraševanju pod točko 2.3.2..

Pri proučevanju turističnega povpraševanja se bomo omejili na realno oziroma realizirano povpraševanje. Sama definicija turističnega povpraševanja opredeljuje povpraševanje kot potencialno. Ker je slednje težko merljivo, se za potrebe analize

uporablja realno povpraševanje. Za merjenje oziroma kvantifikacijo tega povpraševanja, smo uporabili turistične devizne odlive na prebivalca izražene v nacionalnih valutah v stalnih cenah iz leta 1995. Slednji so najboljši kazalec turistične potrošnje oziroma realiziranega povpraševanja. Z uporabo stalnih cen smo izločili vpliv inflacije in se tako osredotočili le na realni vidik.

Za proučevanje turističnega povpraševanja je bilo najprej potrebno opredeliti dejavnike, ki na to povpraševanje vplivajo in ki so relevantni za našo analizo. Naslednji korak je bila izbira primerne funkcije. Tako pri izbiri dejavnikov kot pri izbiri oblike funkcije ter nenazadnje pri uporabi modela smo upoštevali tudi določene omejitve, ki bodo podrobneje predstavljene v podpoglavju o omejitvah modela pod točko 6.3..

6.1. Izbrani dejavniki turističnega povpraševanja

Kot je razvidno iz poglavja o dejavnikih turističnega povpraševanja (točka 2.2.), je število dejavnikov, ki vplivajo na turistično povpraševanje, veliko. Razvidno je tudi, da se večina avtorjev posveča kvalitativnim modelom. To pomeni, da sama merljivost posameznega dejavnika ni tako pomembna kot njegova vsebinska upravičenost. Pri kvantitativnih modelih pa se dejavnikom, ki so uporabljeni v teoretičnih modelih dodajo še drugi dejavniki ter se jih kvantificira. Tako postane merljivost oziroma možnost kvantifikacije posameznega dejavnika zelo pomembna. V nadaljevanju bomo podrobneje predstavili posamezne dejavnike, ki smo jih vključili v model.

Na prvem mestu je dohodek. Vpliv dohodka na turistično povpraševanje je zelo močan in pozitiven. Kako je močan, je odvisno od tega, v katero kategorijo je uvrščen turizem oziroma turistična dobrina³. Če je to luksuzna dobrina, je pomen dohodka zelo velik. Če pa je v določeni državi turizem dobrina široke potrošnje, je vloga dohodka, oziroma njegov vpliv na turistično povpraševanje zelo majhen. Za izražanje dohodka smo uporabili bruto domači proizvod na prebivalca, izražen v nacionalnih valutah v stalnih cenah iz leta 1995.

Naslednji dejavnik je prosti čas. Obseg turističnega povpraševanja premosorazmerno narašča s podaljševanjem razpoložljivega prostega časa. Več prostega časa imamo na razpolago, več ga lahko namenimo za potovanja. Poudariti moramo, da imamo različne vrste prostega časa, ki imajo za turistično potrošnjo različen pomen. Tako poznamo dnevni prosti čas, tedenski prosti čas, letni prosti čas in prosti čas ob praznikih.

Kakor je razvidno v poglavju o dejavnikih turističnega povpraševanja (točka 2.2.), ima vsaka izmed oblik prostega časa drugačen vpliv na turistično povpraševanje. Podatki

---

³O klasifikaciji dobrin je več napisanega v poglavju o dohodkovni elastičnosti turističnega povpraševanja oziroma v Mihalič, Planina, 2002, str. 130.

za določeno vrsto prostega časa za posamezno državo so zelo težko dostopni in se od panoge do panoge močno razlikujejo. Najboljši približek k meri prostega časa, ki smo ga uporabili v svojem modelu, so povprečne tedenske ure dela v proizvodnem sektorju. Ob predpostavki, da čas namenjen nujnim opravilom ostane nespremenjen, nam povprečne tedenske ure dela povedo, koliko prostega časa je potrošniku ostalo na voljo za zadovoljitev turističnih potreb. Torej, večje je število tedenskih ur dela, manj je prostega časa in posledično manjši naj bi bil obseg turističnega povpraševanja.

Naslednji dejavnik, ki vpliva na turistično povpraševanje oziroma potrošnjo, je prebivalstvo. Gledano v absolutnem smislu, večje je število prebivalcev, večja bi morala biti celotna turistična potrošnja. Za poenostavitev modela lahko vpliv te spremenljivke oziroma dejavnika izločimo tako, da turistične devizne odlive ter bruto domači proizvod v posameznih letih delimo s številom prebivalcev v tistem letu.

Pri proučevanju turističnega povpraševanja je potrebno upoštevati dejstvo, da je le-to pod velikim vplivom raznih trendov, navad in okusov posameznikov. Turisti se pogosto odločajo na podlagi navad ali modnih trendov. Tako nekateri spreminjajo destinacije glede na trenutni modni trend, drugi pa se držijo svojih navad in se iz leta v leto vračajo vedno v isti kraj. Vpliv teh dejavnikov je zelo različen in ga je težko razčleniti ter kvantificirati. Vpliv teh, kakor tudi drugih iracionalnih dejavnikov, ki niso posamezno vključeni v model, je prikazan preko časovne spremenljivke.

V proučevanem obdobju je med drugim prišlo do vojne na Balkanu. Psihološki učinek vojne, ki se odvija tako blizu Evrope, je zelo velik. Ta lahko privede do vesplošnega zmanjšanja potrošnje dobrin, ki niso nujnega značaja. Med te dobrine sodi nenazadnje tudi turizem, oziroma turistična dobrina. Ker je Hrvaška in še posebej Dalmacija zelo pomembna turistična destinacija, je vojna na tem območju neposredno vplivala na turistično potrošnjo v proučevanih državah. Nekateri so se v strahu pred vojno odločili za bližje destinacije v domači državi, ki zahtevajo manjši obseg sredstev, drugi pa so se odločili za bolj oddaljene in finančno zahtevnejše turistične kraje. Vpliv vojne smo upoštevali od leta 1991 do leta 1997, in sicer tako, da smo v tem obdobju nepravilni spremenljivki dodelili vrednost 1, medtem, ko ima v ostalih letih vrednost 0.

6.2. Oblika funkcije

Najbolj splošno uporabljena oblika funkcije za proučevanje turističnega povpraševanja je potenčna oblika.

$$Y = \alpha X_1^{\beta_1} X_2^{\beta_2} \dots X_k^{\beta_k} e^u \quad (3)$$

kjer so:

Y- odvisna spremenljivka;

$X_1, \dots, X_k$ – pojasnjevalne spremenljivke;

α - regresijska konstanta;

$\beta_1, \dots, \beta_k$ – regresijski koeficienti;

u- slučajna napaka;

e- osnova naravnega logaritma.

Če upoštevamo dejavnike, ki so vključeni v našo analizo, pridemo do enačbe:

$$\frac{TOD_{it}}{PREB_{it}} = \alpha \left(\frac{BDP_{it}}{PREB_{it}} \right)^{\beta_1} \cdot e^{\beta_2 P_{it}} \cdot e^{\beta_3 t} \cdot e^{\beta_4 D} \quad (4)$$

kjer so:

TOD_{it} - turistični devizni odlivi v i-ti državi v letu t izraženi v nacionalnih valutah v stalnih cenah leta 1995;

BDP_{it} –višina BDP-ja v i-ti državi v letu t izražen v v nacionalnih valutah v stalnih cenah leta 1995;

$PREB_{it}$ – število prebivalcev v i-ti državi v letu t;

P_{it} – število povprečnih tedenskih ur dela v i-ti državi v letu t;

t- časovna spremenljivka (1980 : t=1,...,22);

D- neprava spremenljivka in sicer leta vojne na Balkanu.

Pri tej obliki funkcije ocena regresijskega koeficienta pri spremenljivki BDP na prebivalca predstavlja koeficient dohodkovne elastičnosti. Zapisana funkcija ni linearna v parametrih, zato je ne moremo ocenjevati z metodo najmanjših kvadratov. Lineariziramo jo s pomočjo logaritmiranja, tako da dobimo naslednjo :

$$\ln \left(\frac{\hat{TDO}_{it}}{PREB_{it}} \right) = a + b_1 \ln \left(\frac{BDP_{it}}{PREB_{it}} \right) + b_2 P_{it} + b_3 t + b_4 D \quad (5)$$

Prvi dejavnik nam pove kakšen je vpliv dohodka na turistično potrošnjo. Drugi dejavnik izraža vpliv prostega časa. Tretja spremenljivka je časovna spremenljivka in izraža vpliv vseh dejavnikov, ki niso bili posamezno vključeni v analizo. Četrta dejavnik pa je neprava spremenljivka, in sicer leta vojne na Balkanu.

6.3. Omejitve modela

Za zgled smo vzeli model Witt & Witt, ki poleg zgoraj omenjenih spremenljivk vključuje tudi druge dejavnike. Cena samega turističnega proizvoda ima na turistično povpraševanje nedvomno velik vpliv. Da bi cene turističnih proizvodov lahko vključili

v model, bi morali za vsako proučevano državo ugotoviti, katere so najpomembnejše destinacije. Za posamezno destinacijo oziroma receptivno državo bi morali nato pridobiti podatke o deviznih tečajih, indeksu cen in same cene turističnih dobrin. Vse te podatke bi s pomočjo ponderjev spremenili v eno samo ceno za posamezno destinacijo, ki bi jo lahko vključili v model. Zaradi težav pri pridobivanju podatkov je vključitev cene med proučevane dejavnike zelo težavna.

Devizni tečaji so tudi zelo pomemben dejavnik in imajo večinoma psihološki vpliv. Mnogokrat potrošniki ne poznajo cen v določeni državi in kot referenco vzamejo devizni tečaj. Za njegovo vključitev v model veljajo enake omejitve kot za cene turističnih proizvodov.

Naslednji zelo pomemben dejavnik, ki bi ga morali vključiti v analizo, je cena substitutov, oziroma cene drugih destinacij. Če so cene drugih destinacij nižje in ta destinacija nudi enako stopnjo zadovoljstva, se bodo posamezniki nedvomno odločali za bolj ugodno rešitev. Zaradi težav, ki se pojavljajo pri določitvi enake stopnje zadovoljstva destinacije in ugotavljanju cen turističnih proizvodov destinacij, je vključitev tega dejavnika zelo zahtevna.

Z vsebinskega vidika bi bila smiselna tudi vključitev »spremenljivke z odlogom«. Z uvedbo te spremenljivke bi lahko analizirali, kako raven odvisne spremenljivke v predhodnem obdobju vpliva na trenutno raven turistične potrošnje. Z vsebinskega vidika nam uvedba te spremenljivke omogoča analiziranje navad potrošnikov. Predhodni izračuni so pokazali, da v našem primeru, ta spremenljivka nima velike statistične vrednosti.

6.4. Presojanje statistične značilnosti modela

Pomemben del analize je tudi ugotavljanje ali so ocene, ki smo jih dobili z izračuni, dobre. Za preverjanje primernosti in zanesljivosti modela ter posameznih koeficientov, ki so vključeni v model, bomo uporabili naslednje statistične mere in teste.

S **F-testom** preizkušamo ničelno domnevo, ki določa, da so vsi regresijski koeficienti enaki nič. Če ta domneva drži, potem ni nobene odvisnosti med odvisno in vsemi neodvisnimi spremenljivkami. Če je izračunana vrednost F-testa večja od ustrezne kritične vrednosti F-porazdelitve, lahko zavrnemo ničelno domnevo, in sicer z določeno stopnjo značilnosti α . V tem primeru je vsaj eden od regresijskih koeficientov statistično značilno različen od nič, kar pomeni da vzorčni model kot celota zadovoljivo pojasnjuje variabilnost odvisne spremenljivke (Rogelj, 2000, str. 116).

Multipli determinacijski koeficient nam pove, kolikšen delež variance odvisne spremenljivke je pojasnjen z vplivom vseh neodvisnih spremenljivk, ki so vključene v model. Zavzame vrednosti od 0 do 1. V primeru, ko je vrednost tega koeficienta 0, potem ni odvisnosti med neodvisnimi in odvisno spremenljivko. V nasprotnem primeru, ko je vrednost koeficienta 1, pomeni, da je odvisno spremenljivko v celoti možno pojasniti z vplivom neodvisnih spremenljivk. Torej višji je koeficient, večja je odvisnost (Hrovatin, 1994, str. 60).

Namen **t-testa** je ugotoviti, ali so posamezni regresijski koeficienti statistično značilno različni od nič. Ker je analiza narejena na osnovi enega vzorca, ne morem zanesljivo sklepati, da je ocena regresijskega koeficienta odraz realne odvisnosti med neodvisno in odvisno spremenljivko.

Za vsak regresijski koeficient določimo ničelno in alternativno domnevo. V ničelni domnevi določimo, da je vrednost regresijskega koeficienta nič, kar pomeni, da ni odvisnosti med pojasnjevalno in odvisno spremenljivko. Zaradi tega skušamo ničelno domnevo zavreči. V alternativni domnevi pa določimo, da je regresijski koeficient različen od nič. Če je izračunana vrednost t-testa večja od ustrezne kritične vrednosti t-porazdelitve, lahko zavrnemo ničelno domnevo. Lahko torej trdimo, da je regresijski koeficient pri določeni stopnji tveganja (običajno je to $\alpha=0,05$) statistično značilno različen od nič. To pomeni, da obstaja odvisnost med neodvisno in odvisno spremenljivko. Večje kot je število regresijskih koeficientov, ki so statistično različni od nič, boljši bo model (Hrovatin, 1994, str. 42).

Naslednji način preverjanja pravilnosti rezultatov modela je preverjanje **predznakov posameznih koeficientov**. Prav ti bi morali biti v skladu z ekonomsko teorijo povpraševanja. Tako bi moral biti predznak za dohodek pozitiven, kajti večji dohodek pomeni večjo turistično potrošnjo. Predznak pri povprečnih urah dela, bi moral praviloma bit negativen, kajti več ur dela pomeni manj prostega časa. Koeficient pri časovni spremenljivki pa lahko zavzame tako pozitivno kot negativno vrednost. Predznak za nepravo spremenljivko, naj bi bil praviloma negativen, kajti vojna bi morala negativno vplivati na turistično povpraševanje.

7. PREDSTAVITEV IZVORA PODATKOV

Glavni vir podatkov za analizo je publikacija IMF International Financial Statistics Yearbook letnik 2001 in International Financial Statistics izdan septembra 2003. Naslednji vir je podatkovna baza Euromonitor, ki deluje v okviru Eurostata. Euromonitor združuje podatke iz različnih podatkovnih baz, ki jih upravljajo razne mednarodne organizacije. Naslednji podatkovni vir je podatkovna baza svetovne turistične organizacije WTO, ki je dostopna na Ministrstvu za gospodarstvo.

Turistično potrošnjo smo v analizi izrazili s turistični deviznimi odlivi v nacionalnih valutah na prebivalca v cenah iz leta 1995. Podatke o turistični deviznih odlivih smo pridobili v podatkovni bazi svetovne turistične organizacije WTO. Turistični devizni odlivi so v okviru WTO definirani kot odlivi domačih turistov v drugih državah vključno z njihovimi izdatki za transport. Podatki so zbrani s pomočjo turističnih organizacij posameznih držav ter so izraženi v milijonih USD. Za potrebe analize smo te podatke s pomočjo deviznih tečajev, deflatorjev ter števila prebivalcev pretvorili v nacionalne valute na prebivalca v cenah iz leta 1995. Tako podatke za prebivalstvo kot tudi podatke o inflaciji smo dobili v publikaciji IMF International Financial Statistics Yearbook.

V modelu smo kot mero za dohodek uporabili bruto domači proizvod na prebivalca izražen v nacionalnih valutah v stalnih cenah iz leta 1995. Podatke za BDP ter o številu prebivalcev za posamezne države smo prav tako črpali iz publikacij IMF.

Deflacioniranje turističnih deviznih odlivov in bruto domačega proizvoda nam omogoča izločitev vpliva rasti cen in proučevanje realnih vrednosti.

Naslednji dejavnik, ki smo ga vključili v analizo, je prosti čas. Zaradi nedostopnosti točnih podatkov o količini prostega časa v posameznih državah smo vpliv prostega časa poskusil izraziti s povprečnimi urami dela v proizvodnem sektorju. Ti podatki so v Euromonitorju zbrani s pomočjo Mednarodne delovne organizacije ter nam ob predpostavki, da je čas namenjen nujnim opravilom nespremenjen, pokažejo količino prostega časa, ki ostane posamezniku na razpolago.

V analizo smo vključili nepravo spremenljivko, in sicer vojno na Balkanu. Za določitev obdobja, v katerem je vpliv vojne značilen, smo proučili spremembe v receptivnem turizmu v Sloveniji in na Hrvaškem. Ugotovili smo, da je v obdobju od leta 1991 do leta 1997, prišlo do upada števila gostov tako v Sloveniji kot tudi na Hrvaškem. Glavni razlog za to je seveda vojna na Balkanu. Na podlagi analize smo se odločili uporabiti obdobje od leta 1991 do leta 1997.

8. PREDSTAVITEV GIBANJA BDP IN TDO

Preden pregledamo ugotovitve modela, ki smo ga uporabili pri svoji analizi in podamo rezultate analize za posamezno državo, bomo na kratko predstavili proučevane države ter gibanje BDP in TDO. Ker sta spremenljivki izraženi v nacionalnih valutah, bomo za primerljivost med državami pregledali tudi gibanje deleža TDO v BDP. S to predstavitvijo bi radi ugotovili, kakšna je ekonomska razvitost posamezne države in kakšna je raven turistične potrošnje. Radi bi tudi ugotovili, ali ima katera od držav anomalijo pri gibanju odvisne ter najpomembnejše pojasnjevalne spremenljivke, kar bi lahko negativno vplivalo na primernost modela

oziroma zanesljivost njegovih ugotovitev. Pregledali bomo tudi izračun povprečnih stopenj rasti, ki nam najboljše prikažejo dinamiko posamezne spremenljivke.

Definicija bruto domačega proizvoda pravi, da je ta vsota bruto dodanih vrednosti vseh rezidentnih enot in tistega dela neto davkov, ki ne vstopa v bruto vrednost proizvodnje. BDP je med drugim pokazatelj ekonomske razvitosti posamezne države in njegova stopnja rasti nam pokaže, kakšen je ekonomski razvoj te države. Glede na to, da so v analizo vključene gospodarsko najbolj razvite države EU, lahko pričakujemo, da bo BDP visok, njegova realna rast pa majhna in konstantna. BDP je podan v nacionalnih valutah, v stalnih cenah iz leta 1995 ter je izražen na prebivalca.

Z analizo TDO lahko ugotovimo stopnjo razvitosti turizma v posamezni državi. Ker so proučevane države med najbolj razvitimi, lahko pričakujemo, da bo turistična potrošnja visoka. Turistični devizni odlivi so, prav tako kot BDP, podani na prebivalca, in sicer v nacionalnih valutah, v stalnih cenah iz leta 1995.

8.1 Izračun povprečnih letnih stopenj rasti

Zaradi dolžine proučevanega obdobja je poleg računanja letnih stopenj rasti, ki nam pokažejo, za koliko se je BDP na prebivalca oziroma TDO na prebivalca spremenil glede na prejšnje leto potrebno izračunati povprečne letne stopnje rasti. Povprečne letne stopnje so izračunane po naslednjem obrazcu (Košmelj, Rován, 1999, str. 42):

$$\overline{K}_n = \sqrt[n-1]{\frac{Y_n}{Y_1}} \quad \text{in} \quad \overline{S}_n = 100 * \overline{K}_n - 100 \quad (6)$$

kjer so:

$\overline{K}_n$ -povprečni koeficient dinamike BDP oziroma TDO;

$\overline{S}_n$ -povprečna letna stopnja rasti BDP oziroma TDO;

Y_n -BDP oziroma TDO v zadnjem letu proučevanega obdobja;

Y_1 -BDP oziroma TDO v prvem letu proučevanega obdobja;

n-število let v proučevanem obdobju.

Povprečna stopnja rasti nam pove, da se je raven BDP na prebivalca oziroma TDO na prebivalca spreminjala z različnimi dejanskimi letnimi stopnjami rasti, vendar pa bi iz začetne na končno raven prišli tudi, če bi se raven BDP na prebivalca vsako leto povečala za izračunano povprečno stopnjo rasti na tako izračunano raven v predhodnem letu (Arh, Pfajfar, Bedekovič, 1998, str. 46). Računanje povprečne letne stopnje rasti izloči gibanje vrednosti spremenljivke v vmesnem obdobju in se osredotoči na razliko med vrednostjo spremenljivke na začetku ter vrednostjo spremenljivke na koncu proučevanega obdobja. V tabeli 3 so podane povprečne stopnje rasti tako bruto domačega proizvoda kot tudi turističnih deviznih odlivov na

prebivalca izraženih v nacionalnih valutah v stalnih cenah iz leta 1995 ter seveda deleža TDO v BDP.

Tabela 3 : Povprečne letne stopnje rasti BDP p.c. in TDO p.c. ter deleža TDO v BDP, v nacionalnih valutah v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za vse proučevane države.

Država	Povprečna stopnja rasti BDP p.c. v %	Povprečna stopnja rasti TDO p.c. v %	Povprečna stopnja rasti deleža TDO v BDP v %
Danska	1,72	2,68	0,94
Irska	4,93	4,24	-0,66
Švedska	1,73	4,00	2,24
Velika Britanija	2,22	5,66	3,37
Nizozemska	2,02	1,55	-0,47

Vir: Lastni izračuni iz tabel p1, p2, p3, p4, p5 v prilogah.

Čeprav smo za analizo izbrali gospodarsko najbolj razvite države Evropske unije, lahko opazimo precejšnje razlike med povprečnimi stopnjami rasti BDP. Iz tabele 3 je razvidno, da je imela Irska najvišjo povprečno stopnjo rasti BDP, in sicer 4,93%. Najnižjo stopnjo rasti BDP na prebivalca pa zasledimo pri Danski. Ta znaša 1,72%. Za povprečne letne stopnje rasti TDO na prebivalca je že na prvi pogled opazna večja variabilnost. Tako opazimo, da najvišjo stopnjo rasti dosegajo turistični devizni odlivi v Veliki Britaniji, in sicer 5,66%. Najnižjo stopnjo rasti TDO, 1,55%, zasledimo pri Nizozemski. Zanimiv podatek nam nudijo povprečne letne stopnje rasti deležev TDO v BDP. Gibanje deleža in njegova stopnja rasti omogočata primerjavo relativnih gibanj TDO glede na BDP med državami. Ker je delež odvisen tako od gibanja BDP kot tudi od gibanja TDO, je njegova vrednost in posledično povprečna letna stopnja rasti odraz kombinirane dinamike obeh spremenljivk. Najvišjo vrednost rasti deleža dosega Velika Britanija, in sicer 3,37%. Najnižjo negativno stopnjo rasti pa dosega Irska, in sicer - 0,66%.

Na samo vrednost BDP in TDO na prebivalca nedvomno vpliva spreminjanje števila prebivalcev. Ta spremenljivka na višino BDP oziroma TDO nima neposrednega ekonomskega učinka, ima le vpliv na vrednost teh dveh spremenljivk na prebivalca. Kot je razvidno iz tabel p1, p2, p3, p4 in p5 v prilogah, se je v vseh proučevanih državah število prebivalcev rahlo povečalo in tako zmanjšalo vrednost spremenljivk na prebivalca.

Višina inflacije v posamezni državi je vplivala na izračunano realno vrednost BDP in TDO. Visoka vrednost nominalnega BDP se v primeru visoke inflacije spremeni v nizko realno vrednost. Isto velja za TDO. Večina proučevanih držav ima v začetku

osemdesetih let visoko inflacijo, ki je posledica druge naftne krize konec sedemdesetih let.

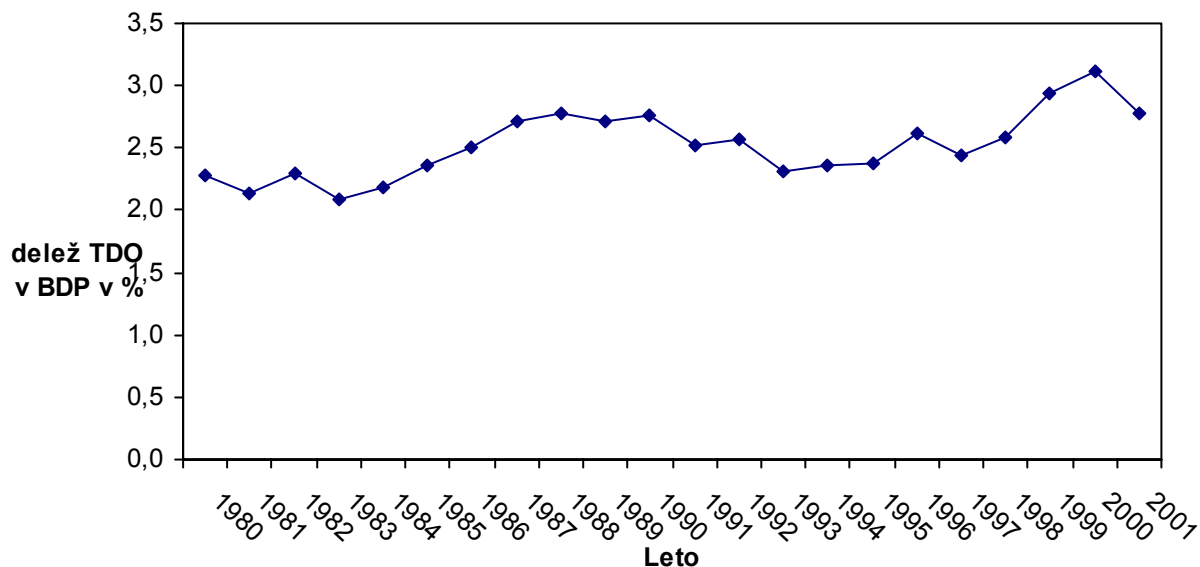
BDP in TDO so izraženi v nacionalnih valutah. Za boljšo primerljivost spremenljivk, bi jih lahko izrazili v USD. S tem pa bi se srečali s problemom spreminjanja deviznega tečaja, katerega posledica bi bila napačna predstavitev realnih gibanj podatkov.

8.2 Predstavitev Danske

Storitvene dejavnosti in industrija so danes prevzele pomembno vlogo kmetijstva v danskem gospodarstvu. Skoraj 70 odstotkov nacionalnega dohodka pridobijo iz storitvenega sektorja, 27 odstotkov predstavlja industrija. Danci so znani predvsem po proizvodnji piva, hrane, igrač, okoljevarstveni tehnologiji, itd. Pomembna so tudi nahajališča nafte in zemeljskega plina v Severnem morju. Danska zaseda najvišje mesto med državami pridelovalkami ribje hrane v Evropski uniji. Dansko glede na njeno floto lahko uvrstimo med pomembnejše države na področju morskega prometa (Predstavitev držav članic Evropske unije, 2003) .

Danska spada med tiste države, ki so se relativno pozno industrializirale. Zlata doba ekonomskega razvoja te države pa zajema obdobje od konca petdesetih do prve naftne krize leta 1973. Po tem letu pa smo priča nizkim stopnjam rasti BDP in splošni ekonomski krizi, še posebej zaradi politične nestabilnosti, ki se je pojavila po letu 1973. Nefleksibilen trg delovne sile, se je na naftno krizo odzval z indeksacijo plač, kar je posledično povzročilo povečanje nezaposlenosti. Neglede na šibko ekonomsko stanje je bil odziv na drugo naftno krizo v začetku osemdesetih let boljši kot v sedemdesetih letih. Prvo polovico osemdesetih let so zaznamovali padec stopnje inflacije ter obrestne mere, porast stopnje zaposlenosti, povečanje investicij. Druga polovica osemdesetih je bila v nasprotju s prvo zaznamovana s poslabšanjem ekonomske situacije. Padec produktivnosti, povečanje nezaposlenosti ter nizka raven prihrankov so poglobitve značilnosti tega obdobja. Vlada je bila pri izpolnjevanju kriterijev za uvedbo skupne evropske valute uspešna, vendar pa se je kasneje odločila obdržati dansko krono (Pedersen, 1996, str. 570).

Slika 1: Gibanje deleža TDO v BDP za Dansko v obdobju od leta 1980 do leta 2001

Vir: Tabela p1 v prilogah.

Na sliki 1 je predstavljeno gibanje deleža TDO v BDP. V prvih letih proučevanega obdobja lahko opazimo nestabilnost v gibanju deleža TDO v BDP. Po letu 1983, ko je ta delež najnižji, lahko zasledimo rast, ki traja do leta 1988. Začetek devetdesetih je zaznamovan z nestabilnim gibanjem in padcem deleža. Konec devetdesetih pa spet lahko zasledimo strmo rast, ki pa se zaključi v zadnjem letu proučevanega obdobja. Najvišjo vrednost deleža lahko zasledimo v letu 2000, in sicer 3,11%. Neglede na nestabilno gibanje deleža TDO v BDP nam povprečna letna stopnja rasti 0,94% pove, da se je delež turistične potrošnje v BDP na splošno povečal. Lahko torej sklepamo, da se je pomembnost turistične potrošnje povečevala.

Kot je razvidno s slike p1 v prilogah, ki prikazuje gibanje BDP, je njegova rast skozi celotno obdobje večinoma pozitivna in stabilna. Slaba ekonomska situacija v drugi polovici osemdesetih se odraža v zmanjšani rasti BDP od leta 1987 pa vse do leta 1993. Ta pojav je prav tako razviden iz letnih stopenj rasti, ki so podane v tabeli p1 v prilogah, iz katerih lahko razberemo, da je bila prav v letu 1987 stopnja rasti BDP na prebivalca negativna. Povprečna letna stopnja rasti, ki znaša 1,72%, pa je najnižja med proučevanimi državami.

Gibanje turističnih deviznih odlivov je v primerjavi z gibanjem BDP bolj razgibano. Na sliki p2 v prilogah, ki prikazuje dinamiko TDO, lahko zasledimo visoko rast v osemdesetih letih. V začetku devetdesetih lahko zasledimo celo padec turističnih deviznih odlivov, kateremu sledi zelo visoka rast v drugi polovici devetdesetih. Visoka nestabilnost gibanja TDO je razvidna tudi iz letnih stopenj rasti, ki se gibljejo od – 10,22% v letu 1993 do 15,87% v letu 1999. Povprečna letna stopnja rasti znaša 2,68% in nam pove, da je, neglede na nestabilno gibanje TDO, njihova rast v celotnem obdobju pozitivna.

Glede na visoke stopnje rasti TDO v primerjavi s stopnjami rasti BDP ter glede na samo gibanje teh dveh spremenljivk lahko pričakujemo zelo visoko dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja. Če se koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja zmanjšuje, pa bomo ugotavljali s pomočjo izsledkov modela.

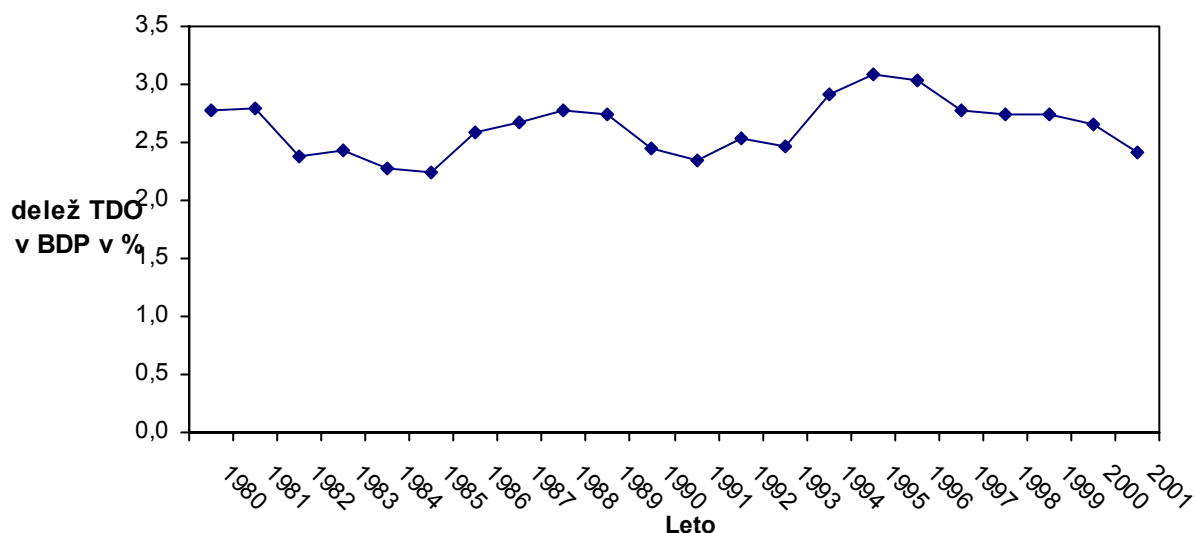
8.3 Predstavitev Irske

V zadnjih letih je gospodarska rast Irske izredna in je posledica posebnih ukrepov države, da k sebi privabi čim več tujega kapitala. Najpomembnejša industrijska veja je visoka tehnologija oziroma računalniki, pomembnejši veji sta še farmacevtska in prehrabena industrija, prav tako pa k nacionalnemu dohodku (8,5%) velik delež prispeva kmetijstvo (Predstavitev držav članic Evropske unije, 2003).

Po drugi svetovni vojni je bilo ekonomsko stanje na Irskem zelo slabo. V petdesetih letih sta bili ekonomska rast ter raven investicij zelo nizki. V naslednjem desetletju se je ekonomska rast predvsem zaradi usmerjenosti k liberalizaciji trgovine in povečevanju izvoza povečala. Najpomembnejši korak v razvoju Irske pa je bil njen vstop v Evropsko unijo leta 1973. S svojo politiko razvoja je pripomogla k financiranju določenih investicij, ki so spodbudile gospodarski razvoj. Leta 1978 je Irska vstopila v Evropsko monetarno unijo in v naslednjem desetletju dosegla stabilnost cen ter nizko obrestno mero in si tako pridobila zaupanje tujih investorjev. V zadnjem desetletju je bila ekonomska politika usmerjena predvsem k zmanjševanju državne potrošnje, zniževanju inflacije, spodbujanju tujih neposrednih investicij, ter izobraževanju delovne sile. Irska je leta 1999 začela sodelovati pri uvedbi skupne evropske valute. Svetovna gospodarska upočasnitev v letih 2001-2002 je bila opazna predvsem v visoko tehnoloških panogah z visokim deležem izvozov. Povprečna letna stopnja rasti BDP na prebivalca je tako v proučevanem obdobju znašala 4,93% in je najvišja med proučevanimi državami. Irska se je v zadnjih 20-ih letih povzpela med najbolj razvite države Evropske unije, kar je razvidno tako iz gibanja BDP na prebivalca kot tudi iz njegove povprečne letne stopnje rasti (O'Gráda, O'Rourke, 1996, str. 419-422).

Slika 2 nam prikazuje gibanje deleža TDO v BDP. Kot lahko vidimo je gibanje deleža zelo neenakomerno. V začetku obdobja imamo obdobje padca, ki mu sledi rast. Ta traja do konca osemdesetih let. V nadaljevanju je gibanje deleža zelo neenakomerno. Najvišjo vrednost lahko zasledimo leta 1995, in sicer 3,08%. Povprečna letna stopnja rasti deleža TDO v BDP je negativna in znaša - 0,66%. Razloge za negativno stopnjo rasti bomo predstavili s pregledom dinamike BDP na prebivalca in TDO na prebivalca.

Slika 2: Gibanje deleža TDO v BDP za Irsko v obdobju od leta 1980 do leta 2001

Vir: Tabela p2 v prilogah.

Slika p3 v prilogah prikazuje gibanje BDP na prebivalca. Iz te je razvidno, da je imela Irsko zelo visoko stopnjo rasti BDP na prebivalca, še posebej v drugi polovici proučevanega obdobja. Povprečna letna stopnja rasti BDP znaša 4,93%. Prav zaradi tako visoke gospodarske rasti se je Irsko uvrstila med gospodarsko najbolj razvite države Evropske unije.

Pri proučevanju grafičnega prikaza dinamike TDO za Irsko, ki je podana na sliki p4 v prilogah, lahko ugotovimo, da so se ti v prvi polovici proučevanega obdobja počasneje večali kot v drugi polovici. To gibanje je v skladu z gibanjem BDP. Povprečna letna stopnja rasti znaša 4,24% in je nižja od povprečne stopnje rasti BDP.

Rast TDO je bila v veliki meri usklajena z rastjo BDP, kar je privedlo do nizke stopnje rasti deleža TDO v BDP. Na podlagi prikaza dinamike deleža TDO v BDP, kot tudi na podlagi dinamike BDP in TDO, lahko pričakujemo, da bo dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja manjša kot v primeru Danske. Koeficient dohodkovne elastičnosti naj bi imel vrednost okoli 1. S pomočjo modela bomo poskušali ugotoviti, ali je vrednost koeficienta v skladu s pričakovanji.

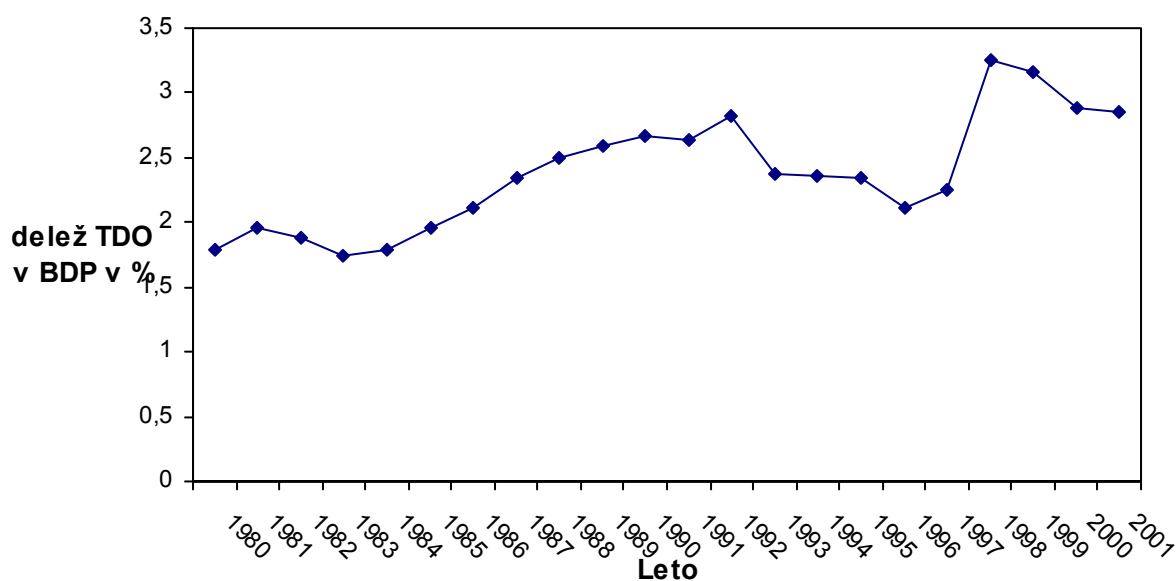
8.4 Predstavitev Švedske

V zadnjih dvajsetih do tridesetih letih je švedsko gospodarstvo postalo visoko razvito in storitveno usmerjeno. Najpomembnejši položaj imata lesna in kovinsko predelovalna industrija. Gospodarstvo obvladuje nekaj večjih koncernov, ki se uvrščajo tudi med velika multinacionalna podjetja. Na Švedskem je veliko najdišč naravnih bogastev, od železne rude in urana do drugih mineralov. Med naravna

bogastva uvrščamo tudi gozdove, ki zagotavljajo surovine za pohištvno in papirno industrijo. Najpomembnejši sektor v švedskem gospodarstvu je storitveni. Ta je v letu 2000 predstavljal preko 60 odstotkov BDP. Sekundarni sektor je predstavljal okrog 29 odstotkov BDP. Primarni sektor, katerega pomen se postopoma zmanjšuje, je k BDP prispeval samo 2 odstotka. Švedski sistem socialnega varstva je eden od najrazvitejših tovrstnih sistemov na svetu. Švedska vlada si prizadeva za ravnotežje med strogo fiskalno politiko in ohranitvijo državne blaginje. Velikost javnega sektorja je v določeni meri prispevala k majhnim stopnjam rasti v začetku sedemdesetih letih. Neglede na varčevalne ukrepe, ki so bili sprejeti v devetdesetih, je ta sektor še vedno velik, tako po številu zaposlenih kot po vrednosti (Predstavitev držav članic Evropske unije, 2003).

S slike 3 je razvidno gibanje deleža TDO v BDP. Opazimo lahko, da se je ta konstantno večal do prve polovice devetdesetih let. Najvišjo vrednost deleža lahko zasledimo v letu 1998, in sicer 3,24%. Povprečna letna stopnja rasti znaša 2,24% in je med višjimi v proučevanih državah.

Slika 3: Gibanje deleža TDO v BDP za Švedsko v obdobju od leta 1980 do leta 2001

Vir: Tabela p3 v prilogah.

Na podlagi slike p5 v prilogah, ki prikazuje gibanje BDP, lahko sklepamo, da je bila rast BDP na Švedskem v prvi polovici proučevanega obdobja nizka in konstantna. Po vmesnem padcu, v začetku devetdesetih let, je konec proučevanega obdobja spet zaznamovan z rastjo BDP. Povprečna rast BDP znaša 1,73% in je med najnižjimi med proučevanimi državami.

Gibanje TDO je v prvi polovici obdobja zaznamovano s konstantno rastjo, medtem ko je za drugo polovico obdobja značilno zelo nestabilno gibanje TDO na prebivalca. Ta nestabilnost v gibanju je razvidna tako s slike p6 v prilogah, ki prikazuje dinamiko

TDO na prebivalca, kot tudi iz vrednosti letnih stopenj rasti. Te se gibljejo od - 18% v letu 1993 do zelo visokih 48% v letu 1998. Povprečna letna štiriodstotna stopnja rasti, pa nam pove da je bila rast ne glede na nestabilnost gibanja TDO, v skladu z ostalimi proučevanimi državami.

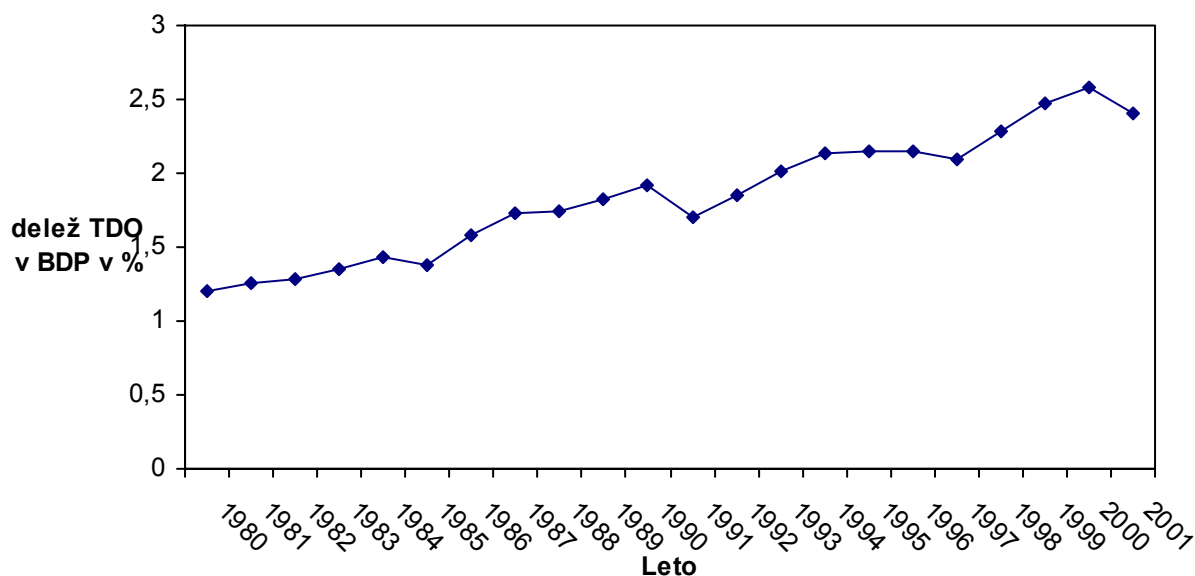
Po proučevanju gibanja BDP, TDO ter nenazadnje deleža TDO v BDP, bi lahko sklepali, da je povezanost med dohodkom in turistično potrošnjo šibka. Neskladnost gibanja TDO in BDP v drugi polovici proučevanega obdobja bi lahko bila glavni razlog za šibko odvisnost. Potrditev hipoteze o šibki odvisnosti bomo poiskali v rezultatih modela.

8.5 Predstavitev Velike Britanije

Obdobje 70-ih let je bilo za Veliko Britanijo obdobje nizke gospodarske produktivnosti, s katero je bila povezana tudi nizka gospodarska rast. Leta 1973 pa je po večletnih pogajanjih postala članica Evropske gospodarske skupnosti. Stanje se je spremenilo v 80-ih letih, ko je na oblast prišla konzervativna vlada na čelu z Margareth Thatcher, ki je uvedla institucionalne reforme na mikroekonomski ravni. Izvedli so obsežen program privatizacije in liberalizacije trga in s tem prestrukturirali britansko gospodarstvo. Uvedba reform je tako imela dobre kot slabe strani. Posledice zvišanja gospodarske rasti so se pokazale v nižji inflaciji, veliki nezaposlenosti ter porastu revnih ljudi. Tem problemom so več pozornosti namenili v 90-tih letih, saj so uspeli zadržati nizko in stabilno stopnjo inflacije ter zmanjšati nezaposlenost in število revnih ljudi. Sektor storitev je postal najpomembnejši del gospodarstva, saj danes predstavlja kar 66,8 odstotka BDP. V gospodarskem pogledu je Velika Britanija ena najpomembnejših držav na področju financ in bančništva. Med izvoznimi artikli zavzemajo velik delež stroji in transportna sredstva, medtem ko delež kmetijstva upada in k BDP skupno prispeva le 1,8 odstotka (Bean, Crafts, 1996, str. 147-160).

Slika 4 na naslednji strani prikazuje gibanje deleža TDO v BDP. V nasprotju s Švedsko je gibanje deleža zelo enakomerno. Izjeme lahko zasledimo le v letu 1990 in 1997, ko se delež v nasprotju s prevladujočo dinamiko rasti, zmanjša. Te dve leti v katerih pride do zmanjšanja pa nimajo pomembnega vpliva na celotno vrednost povprečne letne stopnje rasti. Ta je najvišja med preučevanimi državami in znaša 3,37%. Razloge za tako visoko stopnjo rasti bomo poiskali v nadaljevanju.

Slika 4: Gibanje deleža TDO v BDP za Veliko Britanijo v obdobju od leta 1980 do leta 2001

Vir: Tabela p4 v prilogah.

Iz prikaza gibanja BDP, ki ga lahko najdemo na sliki p7 v prilogah, lahko ugotovimo, da je rast BDP večinoma enakomerna in konstantna. Izjemo lahko zasledimo le v začetku devetdesetih letih. Povprečna stopnja rasti je 2,22%.

Če pogledamo dinamiko TDO na prebivalca za Veliko Britanijo, ki je prikazana na sliki p8 v prilogah, lahko zasledimo enakomerno rast skozi celotno obdobje. Izjemi sta le leto 1990 ter 2001. Povprečna stopnja rasti je zelo visoka, 5,66%, in je daleč najvišja med proučevanimi državami. Na podlagi tako visoke stopnje rasti in visoke razvitosti Velike Britanije lahko sklepamo, da je turistična potrošnja na zelo visoki ravni.

Povprečna stopnja rasti TDO je višja od stopnje rasti BDP. Gibanje obeh spremenljivk je skozi celotno obdobje zelo podobno. Lahko torej pričakujemo, da bo dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja zelo visoka. Kakšen in kolikšen je vpliv dohodka in ostalih spremenljivk bomo preverili z ugotovitvami iz modela.

8.6 Predstavitev Nizozemske

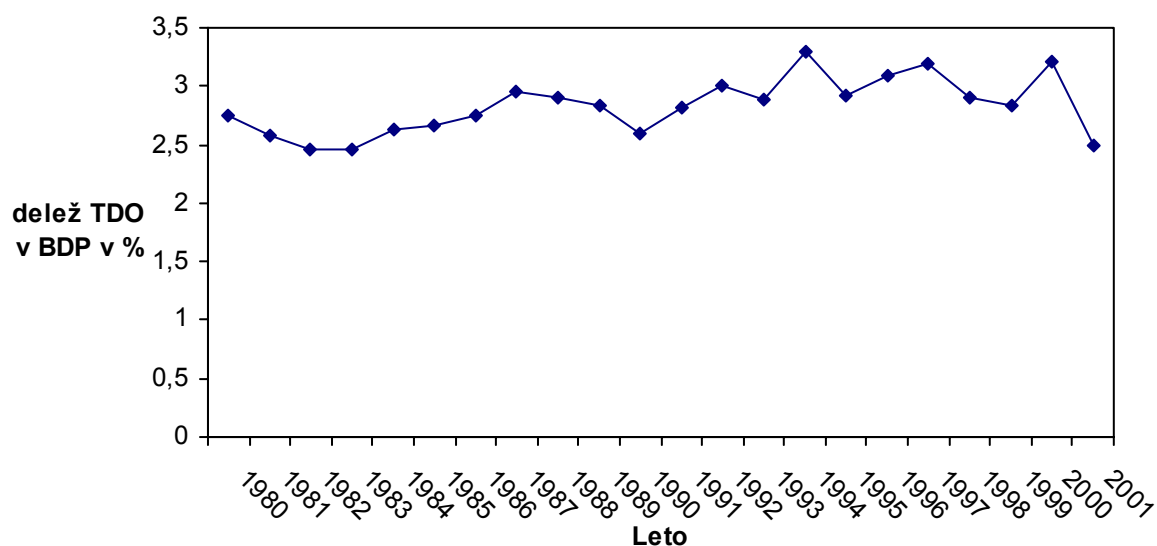
V nizozemskem gospodarstvu sta ključna dejavnika trgovina in promet. Nizozemska ladjarska podjetja prevažajo kar dve tretjini ladijskega tovora Evropske unije. Rotterdam pa je eno najpomembnejših pristanišč v Evropi. Storitveni sektor predstavlja kar 78 odstotkov BDP, 18 odstotkov doprinese industrija, predvsem kemična, elektronika in industrija vozil. 4 odstotke BDP predstavlja tehnološko zelo

razvito kmetijstvo. Nizozemska je zelo bogata z zalogami naravnega zemeljskega plina (Predstavitev držav članic Evropske unije , 2003).

Državo sta prizadela predvsem druga naftna kriza in istočasna recesija na svetovnih trgih. V osemdesetih letih se je povečevala nezaposlenost, predvsem kot posledica priliva nove delovne sile. V devetdesetih letih se je nezaposlenost začela zmanjševati, ampak pojavila se je inflacija, ki je bila višja od evropskega povprečja. Uspešnost nizozemske ekonomije je bila rezultat stabilne in predvsem stroge makroekonomske politike, ki je imela kot primarni cilj znižanje inflacije. Tudi Nizozemska je uvedla skupno evropsko valuto. Zelo je uspešna pri privabljanju tujih neposrednih investicij. V zadnjih letih je slaba svetovna ekonomska situacija pustila posledice tudi v tej državi (van Ark, et. al., 1996, str. 322).

Slika 5: Gibanje deleža TDO v BDP za Nizozemsko v obdobju od leta 1980 do leta 2001

Vir: Tabela p5 v prilogah.

Slika 5 prikazuje dinamiko gibanja deleža TDO v BDP na prebivalca. Pri proučevanju dinamike niso opazna obdobja rasti oziroma padca deleža. Sam delež TDO v BDP v prvi polovici obdobja ni imel večjih nihanj. Le v drugi polovici proučevanega obdobja lahko opazimo vrhunce v letih 1993, 1997 in 2000. Leta 2001 lahko zasledimo močan padec vrednosti deleža. Ta padec v zadnjem letu pa je vzrok za negativno povprečno stopnjo rasti. Ta znaša - 0,47%. Za boljše razumevanje gibanja deleža TDO v BDP bomo v nadaljevanju analizirali gibanje TDO in BDP na prebivalca.

Na sliki p9 v prilogi je prikazano gibanje BDP na prebivalca. Dinamika BDP na prebivalca nam potrjuje dejstvo, da je Nizozemska med najbolj razvitimi državami Evropske unije. BDP na prebivalca, kot je značilno za visoko razvite države, narašča

enakomerno, z nizkimi stopnjami rasti. Povprečna stopnja rasti znaša 2,02% in se ne razlikuje od večine letnih stopenj rasti.

Gibanje TDO na prebivalca, ki je prikazano na sliki p10 v prilogah, se zelo razlikuje od gibanja BDP na prebivalca, še posebej v drugi polovici proučevanega obdobja. V osemdesetih letih ima rahel padec, ki mu sledi majhna ampak konstantna rast. Devetdeseta leta pa prikazujejo zelo nestabilno dinamiko. Na splošno lahko opazimo naraščajoči trend z vrhuncem v letu 2000. Povprečna stopnja rasti je 1,55% in je najnižja med proučevanimi državami.

Povprečna stopnja rasti TDO je, kot lahko vidimo, nižja od stopnje rasti BDP, predvsem zaradi padca ravni TDO v zadnjem letu. Gibanje obeh spremenljivk se zelo razlikuje, še posebej v drugi polovici proučevanega obdobja. Glede na stopnje rasti obeh spremenljivk bi lahko pričakovali usklajeno dohodkovno elastičnost. Seveda, če je temu res tako, bomo preverili z ugotovitvami iz modela.

9. OBDELAVA IN INTERPRETACIJA PODATKOV

Pri obdelavi podatkov smo uporabili statistični program SPSS za Windows 8.0. Vanj smo vključili podatke, ki smo jih za analizo prilagodili. Vse spremenljivke so bile vključene po metodi »enter«, kar pomeni, da so bile v model vključene istočasno. Za ugotavljanje statistične primernosti modela smo uporabili nekatere statistične mere, ki so predstavljene v poglavju o presojanju statistične značilnosti modela (točka 6.4.). Stopnja značilnosti, pri kateri se zavrne ničelno domnevo, je 0,05.

Moramo poudariti, da v primeru, ko posamezni regresijski koeficienti pri stopnji značilnosti 0,05 niso statistično značilni, spremenljivk ne smemo izločiti iz modela, ker med odvisno in pojasnjevalnimi spremenljivkami naj ne bi bilo povezave. V primeru, ko obstaja močna teoretična verjetnost o prisotnosti odvisnosti med odvisno in pojasnjevalno spremenljivko in je prisoten pravilni predznak, moramo to spremenljivko vključiti v model ne glede na to, da njen regresijski koeficient ni statistično značilen (Witt, Witt, 1992, str. 15).

10. RAZLAGA KOEFICIENTOV

10.1. Razlaga koeficientov za Dansko

Ocena determinacijskega koeficienta za Dansko znaša 0,926, kar seveda pomeni, da je 92,6 odstotkov variance logaritma turističnih deviznih odlivov na prebivalca pojasnjene z vplivom vseh v model vključenih spremenljivk.

Na podlagi opravljenega F-testa ($F=53,092$) smo pri zanemarljivi stopnji značilnosti zavrnili ničelno domnevo, da so vsi regresijski koeficienti enaki nič.

Standardna napaka ocene regresije, ki meri variranje opazovanih vrednosti logaritmov turističnih deviznih odlivov na prebivalca okrog ocenjene transformirane funkcije, je enaka 0,06073.

Tabela 4: Ocene parametrov regresijskega modela za Dansko

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t- testa	Stopnja značilnosti t- testa
Konstanta	-28,384	-2,832	0,011
Ln BDP p.c.	3,436	3,974	0,001
Ure dela	-0,135	-2,827	0,012
Časovna spremenljivka	-0,0401	-2,438	0,026
Vojna	-0,0389	-0,980	0,341
n=22 R²= 0,926 F=53,092 P(F=53,092)=0,000 s_e=0,06073			

Vir: Lastni izračuni.

Iz zgornje tabele je razvidno, da so statistično značilni regresijski koeficienti za lnBDP na prebivalca, regresijski koeficient za ure dela ter regresijski koeficient za časovno spremenljivko. Dejstvo, da so statistično značilni skoraj vsi regresijski koeficienti, je dokaz o primernosti modela v primeru Danske.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za lnBDP na prebivalca znaša 3,436, kar pomeni, da se bodo turistični devizni odlivi na prebivalca povečali v povprečju za 3,436 odstotka, če se bo bruto domači proizvod na prebivalca povečal za 1 odstotek, ostale v model vključene spremenljivke pa ostanejo nespremenjene.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za ure dela je -0,135. Če ta koeficient antilogaritmujemo, dobimo vrednost 0,874. Tako dobljeno vrednost pomnožimo s 100 in od nove vrednosti odštejemo 100. Rezultat preračunavanja je -12,6 in nam pove, da če se povprečen tedenski delovni čas podaljša za eno uro, se bo turistična potrošnja v povprečju zmanjšala za 12,6 odstotkov, pri čemer predpostavljamo, da ostale v model vključene spremenljivke ostanejo nespremenjene.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta pri časovni spremenljivki -0,0401 nam pove, za koliko se v povprečju spremeni logaritem turističnih deviznih odlivov na posamezno leto, ob predpostavki, da ostale v model vključene spremenljivke ostanejo nespremenjene. Vsebinsko razlago dobimo, če oceno koeficienta preračunamo po zgoraj omenjenem postopku. Turistični devizni odlivi se na leto

avtonomno zmanjšajo v povprečju za 3,93 odstotkov. Gre torej za zmanjšanje, ki je rezultat dejavnikov, ki niso eksplicitno vključeni v model (npr. modne muhe, navade, spremembe v okusih, itd.).

Če antilogaritmujemo statistično neznačilen regresijski koeficient za vojno na Balkanu, dobimo vrednost 0,962. Če to vrednost preračunamo po že omenjenem postopku, pridemo do vrednosti - 3,82. Ta nam pove, da so bili turistični devizni odlivi v času vojne na Balkanu v povprečju za 3,82% manjši kot v času, ko ni bilo vojne oziroma, ko ta ni imela vpliva, pri čemer predpostavljamo, da je bil vpliv ostalih dejavnikov v obeh podobdobjih enak.

Regresijski koeficient za BDP je istočasno koeficient dohodkovne elastičnosti in je v primeru Danske zelo visok. Ocenjena vrednost 3,426 kaže na visoko dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja, ki ni v skladu s pričakovanji ekonomske teorije. Na podlagi vrednosti koeficienta dohodkovne elastičnosti lahko turizem na Danskem po Badouinu uvrstimo med luksuzne dobrine, kar je zelo malo verjetno, saj je Danska med najbolj razvitimi državami EU. Razloge za tako visok koeficient dohodkovne elastičnosti lahko poiščemo v gibanju BDP in TDO na prebivalca. Osemdeseta leta so zaznamovana z visokimi stopnjami inflacije in splošno gospodarsko krizo. Takšno ekonomsko stanje se odraža v nizki ravni BDP in TDO. Po kriznem obdobju se TDO na prebivalca povečujejo hitreje kot realni BDP na prebivalca. Rezultat takega gibanja pa je nenavadno visok koeficient dohodkovne elastičnosti.

Na samo turistično povpraševanje pa poleg dohodka vplivajo tudi drugi dejavniki, in sicer količina prostega časa oziroma povprečni tedenski delovni čas ter iracionalni dejavniki, katerih vpliv proučujemo s pomočjo časovne spremenljivke. Sam koeficient za ure dela je v skladu s pričakovanji ekonomske teorije, saj se s povečanjem tedenskih ur dela za eno uro zmanjša količina razpoložljivega prostega časa, kar posledično za 12,6 odstotkov zmanjša turistično povpraševanje oziroma potrošnjo. To zmanjšanje je največje med proučevanimi državami in potrjuje pomembnost prostega časa kot dejavnik turističnega povpraševanja na Danskem. Regresijski koeficient za časovno spremenljivko ima negativen predznak in nam torej pove, da imajo iracionalni dejavniki, ki niso neposredno vključeni v model, negativen vpliv na turistično povpraševanje.

Na podlagi regresijskega koeficienta za vojno na Balkanu bi lahko sklepali, da so se po izbruhu vojne zaradi psihološkega učinka vojne ali pa zaradi nezmožnosti letovanja v Dalmaciji mnogi odločali za bližje in bolj poceni destinacije ter tako

zmanjšali raven turistične potrošnje. Sam koeficient pa ni statistično značilen, kar pomeni, da njegova vrednost ni zanesljiva.⁴

10.2. Razlaga koeficientov za Irsko

Na podlagi vrednosti ocene determinacijskega koeficienta ter F-testa lahko sklepamo, da je model turističnega povpraševanja v primeru Irske zelo primeren. Iz spodnje tabele je razvidno, da je statistično značilen samo regresijski koeficient za BDP na prebivalca. To še ne pomeni, da lahko iz analize izločimo ostale spremenljivke, saj je njihova prisotnost teoretično utemeljena.

Tabela 5: Ocene parametrov regresijskega modela za Irsko

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t- testa	Stopnja značilnosti t- testa
Konstanta	-2,886	-0,743	0,467
Ln BDP p.c.	1,144	3,176	0,006
Ure dela	-0,0624	-0,909	0,376
Časovna spremenljivka	-0,0082	-0,429	0,673
Vojna	0,03117	0,520	0,610
n=22 R²= 0,950 F=80,720 P(F=80,720)=0,000 s_e=0,08986			

Vir: Lastni izračuni.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za lnBDP na prebivalca, ki predstavlja dohodkovno elastičnost, znaša 1,144, kar pomeni, da se bodo turistični devizni odlivi na prebivalca v povprečju povečali za 1,144 odstotka, če se bo bruto domači proizvod na prebivalca povečal za 1 odstotek, ostale v model vključene spremenljivke pa ostanejo nespremenjene.

Vrednost in seveda predznak tega koeficienta sta v skladu s pričakovanji ekonomske teorije. Na podlagi ocenjene vrednosti regresijskega koeficienta lahko trdimo, da je turistično povpraševanje na Irskem dohodkovno elastično. Občutljivost turističnega povpraševanja na spremembe dohodka pa ni tako veliko kot v primeru Danske. Rast BDP na prebivalca je bila precejšnja in se ni močno razlikovala od rasti TDO na prebivalca. Na podlagi vrednosti koeficienta dohodkovne elastičnosti 1,144 lahko turizem uvrstimo med komfortne dobrine.

Ocenjena vrednost statistično neznačilnega regresijskega koeficienta za ure dela je -0,0624. Če ta koeficient antilogaritmujemo, dobimo vrednost 0,939. Če to vrednost

⁴ Zaradi uporabe enakega empiričnega modela za proučevanje turističnega povpraševanja v vseh proučevanih državah se razlage za statistične parametre ne razlikujejo. Iz tega razloga v nadaljevanju ne bom podrobneje podajal razlage za vse statistične parametre.

pomnožimo s 100 ter od nove vrednosti odštejemo 100 dobimo vrednost - 6,1. Če se povprečni tedenski delovni čas podaljša za eno uro, se bo turistična potrošnja zmanjšala v povprečju za 6,1 odstotkov, pri čemer predpostavljamo, da ostale v model vključene spremenljivke ostanejo nespremenjene. Ne smemo pozabiti, da regresijski koeficient za ure dela ni statistično značilen, njegov predznak pa je v skladu s pričakovanji, kar seveda pomeni, da povečano število delovnih ur negativno vpliva na raven turističnih deviznih odlivov.

Na podlagi regresijskega koeficienta bi lahko sklepali, da je v primeru Irske vpliv iracionalnih dejavnikov, ki smo jih v model vključili preko časovne spremenljivke, zelo blag in negativen. Sam regresijski koeficient za časovno spremenljivko pa ni statistično značilen, zato je njena vrednost nezanesljiva.

Prav tako ni statistično značilen regresijski koeficient za vojno na Balkanu, ki ima pozitiven predznak, kar bi v obdobju vojne na Balkanu pomenilo povečano turistično potrošnjo.

10.3. Razlaga koeficientov za Švedsko

Švedska ima med proučevanimi državami najnižjo vrednost ocene determinacijskega koeficienta ter vrednost F-testa. Kot je razvidno iz tabele 6 je standardna napaka ocene regresije v primerjavi z ostalimi proučevanimi državami zelo visoka. Čeprav je model še vedno sprejemljiv, nam vrednosti omenjenih parametrov povejo, da model ni primeren za proučevanje turističnega povpraševanja na Švedskem. V tabeli 6 so prikazani vsi regresijski koeficienti skupaj z vrednostmi t-testov ter stopnjami značilnosti le-teh. Lahko vidimo, da je model kot celota statistično značilen, vendar pa so vsi regresijski koeficienti statistično neznačilni. Razlog za tako slab model je lahko multikolinearnost, ki se pojavi, ko sta dve ali več pojasnjevalnih spremenljivk medsebojno zelo odvisni.

Čeprav ni statistično značilen, je predznak pri regresijskem koeficientu za dohodek pozitiven, kar je v skladu s pričakovanji ekonomske teorije. Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za lnBDP na prebivalca znaša 1,467, kar pomeni, da se turistični devizni odlivi na prebivalca povečajo v povprečju za 1,467 odstotka, če se bruto domači proizvod na prebivalca poveča za 1 odstotek, ob predpostavki, da ostale v model vključene spremenljivke ostanejo nespremenjene.

Tabela 6: Ocene parametrov regresijskega modela za Švedsko

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t- testa	Stopnja značilnosti t- testa
Konstanta	-13,196	-1,225	0,237
Ln BDP p.c.	1,467	1,473	0,159
Ure dela	0,09317	1,630	0,121
Časovna spremenljivka	0,0235	1,376	0,187
Vojna	-0,0588	-0,645	0,528
n=22 R²= 0,869 F=28,276 P(F=28,276)=0,000 s_e=0,1072			

Vir: Lastni izračuni.

Na podlagi ekonomske teorije bi v primeru Švedske, ki je zelo razvita in spada med gospodarsko najbolj razvite države EU, lahko pričakovali, da bo turistično povpraševanje zelo razvito in da se bo torej vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti gibala okoli 1 oziroma pod 1. Vrednost 1,467 je višja od pričakovane vrednosti in nam pove, da je ne glede na razvitost Švedske turistično povpraševanje zelo občutljivo na dohodek. Seveda koeficient ni statistično značilen, kar pomeni, da se lahko v realnosti vrednost tega koeficienta precej razlikuje od ocene v modelu. Sam turizem pa bi glede na ocenjeno vrednost tega koeficienta, lahko uvrstili med komfortne dobrine.

Dodaten dokaz o možnem vplivu dohodka na turistično povpraševanje dobimo, če pogledamo oceno regresijskega koeficienta za ure dela. Prav tako kot koeficient za BDP tudi regresijski koeficient za ure dela ni statistično značilen, vendar pa je njegov predznak za našo analizo zelo zanimiv. Ocenjena vrednost tega regresijskega koeficienta je 0,09317. Če ta koeficient antilogaritmujemo in preračunamo po že znanem postopku dobimo vrednost 9,7, ki pomeni, da če se povprečni tedenski delovni čas podaljša za eno uro, se turistična potrošnja poveča v povprečju za 9,76 odstotkov, ostale v model vključene spremenljivke pa ostanejo nespremenjene. Praviloma bi moralo povečano število delovnih ur pomeniti manj prostega časa, kar ima negativen vpliv na turistično povpraševanje. V primeru Švedske ima povečano število delovnih ur na turistično povpraševanje pozitiven učinek, čeprav zmanjšuje količino prostega časa. Ta pojav je lahko posledica dejstva, da povečano število delovnih ur pomeni tudi večji dohodek, kar povečuje turistično potrošnjo. Iz tega sledi, da je turistično povpraševanje na Švedskem še vedno najbolj odvisno od višine dohodka.

Na podlagi ocene regresijskega koeficienta časovne spremenljivke bi lahko sklepali, da je bil vpliv iracionalnih dejavnikov, izraženih s pomočjo časovne spremenljivke,

pozitiven. Vendar je regresijski koeficient statistično neznačilen, kar pomeni, da je njegova vrednost nezanesljiva.

Vojna na Balkanu je imela sodeč po regresijskemu koeficientu negativen vpliv na turistično potrošnjo. Sam regresijski koeficient za vojno na Balkanu pa ni statistično značilen, zato je njegova vrednost nezanesljiva.

10.4. Razlaga koeficientov za Veliko Britanijo

V tabeli 7 lahko vidimo, da je ocena determinacijskega koeficienta za Veliko Britanijo precej visoka in je najvišja med proučevanimi državami. Visok determinacijski koeficient nam potrjuje visoko odvisnost med pojasnjevalnimi in odvisno spremenljivko ter primernost modela. Dodaten dokaz dobimo pri analizi vrednosti F-testa, ki je daleč najvišja med proučevanimi državami. Lahko torej rečemo, da v primeru Velike Britanije model dobro ponazarja realno sliko turističnega povpraševanja. V tabeli 7 so povzeti posamezni regresijski koeficienti za posamezne spremenljivke ter vrednosti njihovih t-testov skupaj s stopnjami značilnosti. Za Veliko Britanijo nismo vključili v model vpliva prostega časa na turistično povpraševanje, saj so podatki o povprečnih delovnih urah dostopni le za obdobje od leta 1986 dalje. Če bi v model hoteli vključiti tudi ure dela, bi morali skrajšati proučevano obdobje, kar bi zmanjšalo statistično zanesljivost celotnega modela. Obstaja tudi možnost, da manjkajoče podatke izračunamo s pomočjo metode ekstrapolacije, vendar manjka preveč podatkov, obenem pa tako dobljeni podatki nimajo vsebinske vrednosti.

Tabela 7: Ocene parametrov regresijskega modela za Veliko Britanijo

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t- testa	Stopnja značilnosti t- testa
Konstanta	-15,802	-3,886	0,001
Ln BDP p.c.	2,254	5,030	0,000
Časovna spremenljivka	0,006984	0,690	0,499
Vojna	0,03091	1,186	0,251
n=22 R²= 0,987 F=456,173 P(F=456,173)=0,000 s_e=0,04601			

Vir: Lastni izračuni

Ocena regresijskega koeficienta za lnBDP na prebivalca je 2,254, kar pomeni, da se turistični devizni odlivi v povprečju povečajo za 2,254 odstotka, če se bruto domači proizvod na prebivalca poveča za 1 odstotek, ostale v model vključene spremenljivke pa ostanejo nespremenjene. V modelu za Veliko Britanijo je prav regresijski koeficient za lnBDP na prebivalca edini, ki je statistično značilen.

Koeficient dohodkovne elastičnosti je višji od pričakovane vrednosti na podlagi ekonomske teorije. Velika Britanija in ostale razvite države bi morale glede na ekonomsko teorijo imeti vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti rahlo pod 1. V primeru Velike Britanije pa je ta koeficient 2,254. Glede na samo vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti turizem v Veliki Britaniji po Badouinovi klasifikaciji uvrščamo med luksuzne dobrine. Ta uvrstitev je za Veliko Britanijo, ki ima, kot vemo, zelo razvit emitivni turizem precej nenavadna in ni v skladu s pričakovanji. Razlog za tako visok koeficient in posledično uvrstitev turizma med luksuzne dobrine lahko poiščemo v gibanju BDP in TDO na prebivalca. Kot smo že omenili, so bila osemdeseta leta zaznamovana s krizno ekonomsko situacijo. Raven turističnih deviznih odlivov je bila v tem času zelo nizka. Kasneje je bila rast TDO na prebivalca višja od rasti BDP na prebivalca. Turistični devizni odlivi so se torej močno odzvali na povečanje dohodka. Rezultat tega odziva je zelo visok koeficient dohodkovne elastičnosti.

Dodaten dokaz o visoki odvisnosti turistične potrošnje od dohodka bi lahko bila nizka vrednost regresijskega koeficienta za časovno spremenljivko. Turistični devizni odlivi naj bi se avtonomno povečali za samo 0,7 odstotkov, vendar je regresijski koeficient za časovno spremenljivko statistično neznačilen, kar pomeni, da njegova vrednost ni zanesljiva.

Psihološki vpliv vojne na Balkanu je bil, sodeč po predznaku regresijskega koeficienta, za turistično potrošnjo pozitiven. Sam regresijski koeficient pa je statistično neznačilen, kar pomeni, da njegova vrednost ni zanesljiva.

10.5. Razlaga koeficientov za Nizozemsko

Ocena determinacijskega koeficienta za Nizozemsko znaša 0,910 in ta koeficient je drugi najvišji med proučevanimi državami. Iz tabele 8 je razvidno, da ima koeficient za $\ln\text{BDP}$ pozitiven predznak, ki je v skladu s pričakovanji o vplivu dohodka na turistično potrošnjo. Regresijski koeficient za ure dela ima negativen predznak in je prav tako v skladu s pričakovanji o vplivu ur dela na turistično potrošnjo, saj večje je število tedenskih delovnih ur, manj časa je namenjenega drugim aktivnostim. Če upoštevamo enostranski preizkus, je stopnja značilnosti za ocenjeni regresijski koeficient pri dohodku enaka 0,054, medtem ko stopnja značilnosti za oceno regresijskega koeficienta za ure dela znaša 0,0505. Z enostranskim preizkusom se obe stopnji značilnosti zelo približata sprejemljivi vrednosti 0,05, kar pomeni, da lahko upoštevamo regresijska koeficienta kot statistično značilna.

Ocenjena vrednost statistično značilnega regresijskega koeficienta za $\ln\text{BDP}$ na prebivalca znaša 0,966, kar pomeni, da se turistični devizni odlivi na prebivalca v povprečju povečali za 0,966 odstotka, če se bruto domači proizvod na prebivalca poveča za 1 odstotek, ostale v model vključene spremenljivke pa ostanejo nespremenjene.

Tabela 8: Ocene parametrov regresijskega modela za Nizozemsko

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	Vrednost t- testa	Stopnja značilnosti t- testa
Konstanta	-2,098	-0,364	0,721
Ln BDP p.c.	0,966	1,695	0,108
Ured dela	-0,0290	-1,737	0,101
Časovna spremenljivka	0,00066	0,047	0,963
Vojna	0,05791	1,512	0,149
N=22 R²= 0,910 F=42,914 P(F=42,914)=0,000 s_e=0,0666			

Vir: Lastni izračuni

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za ure dela je -0,029. Če ta koeficient preračunamo po že znanem postopku, dobimo -2,9, ki nam pove, da če se povprečni tedenski delovni čas podaljša za eno uro, se bo turistična potrošnja zmanjšala v povprečju za 2,9 odstotkov, pri čemer predpostavljamo, da ostale v model vključene spremenljivke ostanejo nespremenjene.

Zelo zanimivo sliko o turističnem povpraševanju na Nizozemskem nam podajo vrednosti regresijskih koeficientov. Koeficient dohodkovne elastičnosti je pod 1, in sicer 0,966. Ta vrednost je v skladu z ekonomsko teorijo, ki pravi, da se v razvitih državah koeficient dohodkovne elastičnosti pod 1 umiri. Glede na njegovo vrednost koeficienta lahko trdimo, da ima Nizozemska visoko razviti turizem in da se turistična dobrina uvršča med dobrine široke potrošnje.

Odvisnost turističnega povpraševanja od povprečnih tedenskih ur dela oziroma od količine prostega časa je na podlagi ekonomske teorije v skladu s pričakovanji. Sam koeficient je statistično značilen in njegova vrednost nam pove, da se ob podaljšanju delovnega časa za eno uro turistična potrošnja v povprečju zmanjša za 2,9 odstotka. Vse to nedvomno potrjuje že prej omenjeno trditev o visoki stopnji razvitosti turizma na Nizozemskem.

Iracionalni dejavniki imajo, če ocenjujemo na podlagi vrednosti regresijskega koeficienta za časovno spremenljivko, zanemarljiv, vendar pozitiven učinek na turistično potrošnjo. Sam regresijski koeficient za časovno spremenljivko pa ni statistično značilen, kar pomeni, da vrednost ni zanesljiva.

Na podlagi regresijskega koeficienta za vojno na Balkanu lahko sklepamo, da je psihološki vpliv vojne povečal turistično potrošnjo. Možna razlaga pozitivnega vpliva bi lahko bila, da so se Nizozemci po izbruhu vojne najverjeteje odločali za bolj oddaljene in dražje destinacije. Vse to pa je povzročilo dvig v turistični potrošnji.

Regresijski koeficient pa ni statistično značilen, kar pomeni, da njegova vrednost ni zanesljiva.

11. SPREMINJANJE KOEFICIENTA DOHODKOVNE ELASTIČNOSTI ZNOTRAJ OBDOBJA

Osnovna zakonitost padanja koeficienta dohodkovne elastičnosti pravi, da se s povečanjem dohodka oziroma razvoja v državi koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja zmanjša in se v razvitih državah umiri pod 1 (Mihalič, Planina, 2002, str. 134).

Vrednosti koeficientov dohodkovne elastičnosti so z izjemo Nizozemske zelo visoke in niso v skladu s pričakovanji, da je v razvitih državah koeficient dohodkovne elastičnosti pod 1. V nadaljevanju bomo preverjali, ali obstaja razlika v vrednosti koeficientov dohodkovne elastičnosti v prvi polovici proučevanega obdobja glede na drugo polovico proučevanega obdobja. S tem bomo ugotovili, ali s povečanjem gospodarskega razvoja v posameznih državah obstaja nagnjenost k padanju koeficienta dohodkovne elastičnosti.

Da bi lahko ugotovili, ali so se koeficienti dohodkovne elastičnosti v drugi polovici obdobja glede na prvo polovico obdobja zmanjšali, smo v že predstavljeni model vključili novo spremenljivko. Nova spremenljivka je opredeljena kot produkt neprave spremenljivke, ki ima vrednost 1 v drugi polovici obdobja in naravnega logaritma BDP na prebivalca. Regresijski koeficient pri tej tako imenovani multiplikativni nepravi spremenljivki nam pove, ali je prišlo do znižanja koeficienta dohodkovne elastičnosti in če je to znižanje statistično značilno.

Tabela 9: Vrednost regresijskega koeficienta pri multiplikativni nepravi spremenljivki ter t-test.

Države	Regresijski koeficient	Vrednost t-testa	Stopnja značilnosti
Danska	-0,0124	-1,868	0,080
Irska	-0,00837	-0,497	0,626
Švedska	0,01835	1,154	0,265
Velika Britanija	-0,0218	-2,591	0,019
Nizozemska	-0,00458	-0,469	0,645

Vir: Lastni izračuni, 2003

V primeru Danske je regresijski koeficient novo uvedene spremenljivke -0,0124, kar pomeni, da se je v drugem obdobju regresijski koeficient pri dohodku zmanjšal za 0,0124. To zmanjšanje pa statistično ni značilno, kar zmanjšuje zanesljivost

izraženega koeficienta. Teorije o padanju koeficienta dohodkovne elastičnosti ne moremo potrditi, vendar je ne moremo niti zavrni. Kot je razvidno iz predhodnega poglavja, je koeficient dohodkovne elastičnosti najvišji med proučevanimi državami. Na podlagi teorije lahko torej pričakujemo, da se bo z gospodarskim razvoj na Danskem koeficient dohodkovne elastičnosti zmanjšal in se v končni fazi umiril pod vrednostjo 1.

V primeru Irske je vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti 1,144, kar je v skladu z razvojno stopnjo Irske. Irska je doživela velik razvoj v zadnjih letih in to se odraža v nizkem koeficientu dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja. V drugi polovici proučevanega obdobja se je regresijski koeficient za BDP glede na prvo polovico obdobja zmanjšal za 0,00837. Vendar to zmanjšanje ni statistično značilno. Tudi v primeru Irske ne moremo teorije niti zavrni niti potrditi.

V primeru Švedske moram najprej poudariti, da so kazalci zanesljivosti najslabši med proučevanimi državami. Sama vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti je sicer glede na stopnjo razvitosti Švedske visoka. V tabeli 9 lahko zasledimo, da se je koeficient dohodkovne elastičnosti v drugi polovici proučevanega obdobja celo za 0,01835 povečal. To povečanje sicer ni statistično značilno, ampak pozitiven predznak je v nasprotju s pričakovanji na podlagi ekonomske teorije. Glede na vrednost in predznak nove spremenljivke bi lahko sklepali, da se bo v prihodnosti koeficient dohodkovne elastičnosti povečal, vendar statistično neznačilni koeficient pri BDP ter statistično neznačilna sprememba tega koeficienta onemogoča katerokoli zanesljivo sklepanje.

Velika Britanija ima drugi najvišji koeficient dohodkovne elastičnosti. Njegova vrednost je 2,254 in, kot že rečeno, nakazuje na visoko odvisnost turističnega povpraševanja od dohodka. Iz tabele 9 je razvidno, da se je koeficient dohodkovne elastičnosti v drugem obdobju glede na prvo obdobje zmanjšal za 0,0218. Ta sprememba pa je, v nasprotju z ostalimi državami, statistično značilna. Tako regresijski koeficient za BDP kot tudi regresijski koeficient neprave multiplikativne spremenljivke sta statistično značilna, kar priča o visoki zanesljivosti koeficientov. V primeru Velike Britanije lahko torej potrdimo veljavnost teorije o padanju koeficienta dohodkovne elastičnosti. V prihodnosti lahko pričakujemo, da se bo z gospodarskim razvojem koeficient manjšal in se na koncu umiril pod 1.

V primeru Nizozemske je vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti pod 1, vendar regresijski koeficient neprave multiplikativne spremenljivke ni statistično značilen. Ta sicer znaša -0,00458 in kaže torej na zmanjšanje koeficienta dohodkovne elastičnosti. Kakšno bo gibanje koeficienta dohodkovne elastičnosti v prihodnosti pa je za Nizozemsko težko napovedati, saj je vrednost tega koeficienta že na ravni zelo razvitih držav. Lahko pričakujemo, da koeficient dohodkovne elastičnosti ne bo

doživel večjih sprememb, razen manjših nihanj, ki bodo povezane s trenutnimi razmerami na turističnem trgu.

12. SKLEP

Namen diploskega dela je bil s pomočjo kvantitativnega modela proučiti dejavnike turističnega povpraševanja v gospodarsko najbolj razvitih državah Evropske unije (Danska, Irska, Švedska, Velika Britanija, Nizozemska). Podrobneje smo hoteli proučiti koeficiente dohodkovne elastičnosti ter njihovo gibanje v času. Glede na stopnjo razvitosti teh držav smo pričakovali, da bodo vrednosti koeficientov dohodkovne elastičnosti pod 1.

Na podlagi rezultatov, ki smo jih dobili z uporabo tega modela, ne moremo trditi, da so koeficienti dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja v proučevanih državah, z izjemo Nizozemske, pod 1. Turizma po Badouinovi klasifikaciji ne moremo uvrstiti med dobrine široke potrošnje.

Sam koeficient za BDP je statistično značilen v vseh državah z izjemo Švedske. Dejstvo, da ni statistično značilen v tudi v primeru Švedske, gre pripisati predvsem zelo neenakomernemu gibanju TDO na prebivalca. Koeficient za ure dela je značilen v primerih Danske in Nizozemske. Časovna spremenljivka je statistično značilna le v primeru Danske, v ostalih državah pa smo analizirali predznake teh koeficientov. V okviru analize smo opazili, da regresijski koeficient za vojno na Balkanu ni statistično značilen v nobeni od proučevanih držav.

Pri preverjanju zakonitosti padanja koeficientov dohodkovne elastičnosti smo ugotovili, da so predznaki regresijskih koeficientov nepravilne multiplikativne spremenljivke v skladu s pričakovanji, vendar pa so vrednosti teh koeficientov z izjemo Velike Britanije statistično neznačilne. Teorije o padanju koeficientov dohodkovne elastičnosti z ekonomskim razvojem ne moremo niti potrditi niti zavrnila. Izjema je seveda Velika Britanija za katero lahko nedvomno potrdimo veljavnost splošne zakonitosti padanja koeficienta dohodkovne elastičnosti.

Za izboljšanje primernosti modela bi bila koristna vključitev novih spremenljivk. Na prvem mestu je seveda cena, ki ima na turistično povpraševanje nedvomno močan vpliv. Prvi problem, ki bi ga pri vključitvi cene v model morali odpraviti, je pomanjkanje podatkov. Ceno bi morali pravilno definirati in jo s pomočjo sistema ponderjev vključiti v model. Naslednji dejavnik, ki bi ga bilo smiselno vključiti v model je devizni tečaj, ki ima na turistično povpraševanje nedvomno močan psihološki vpliv. Problemi pri vključitvi tega dejavnika so vezani na probleme, ki jih srečujemo pri podatkih o cenah turističnih proizvodov. Za vključitev novih spremenljivk in za

posledično izboljšanje modela, bi morali najprej pridobiti ustrezne podatke, ki pa so težko dostopni.

LITERATURA

1. Arh F., Pfajfar L., Bedekovič S.: Statistika 1. Zbirka rešenih izpitnih nalog. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 106 str.
2. Bean Charles, Crafts Nicholas: British economic growth since 1945: relative economic decline...and renaissance?. Crafts N., Toniolo G. ed.: Economic growth in Europe since 1945. Cambridge: University of Cambridge, 1996. str. 131-172.
3. Bizjak Barbara: Analiza povpraševanja tujih turistov v SR Sloveniji, Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1985. 69 str.
4. Bunc Mirko: Tržna ekonomika in marketing turizma. Ljubljana: DZS, 1974. 231 str.
5. Cicvarić Ante: Ekonomika turizma. Zagreb: "Zagreb" poduzeće za grafičku djelatnost, 1990. 484 str.
6. Čebulj Miha: Elastičnost turističnega povpraševanja glede na ceno in dohodek. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1981. 87 str.
7. Črnigoj Marija: Dohodek kot faktor razvoja domačega turizma v Jugoslaviji v letih 1968-1982. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1990. 65 str.
8. Debeljak Zoran: Analiza izbranih dejavnikov emitivnega turizma v Evropi v letih 1967-1987. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1990. 65 str.
9. Dolenc Maruša: Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja po Avstriji iz izbranih evropskih držav za razdobje 1975-1998. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 36 str.
10. Feguš Barbara: Analiza povpraševanja domačih turistov usmerjenega v Slovenijo v letih 1965-1982. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1984. 47str.
11. Hajdinjak Marjeta: Elastičnost turističnega povpraševanja glede na dohodek. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1991. 61 str.
12. Hrast Aleš: Prikaz razvoja turističnega prometa ZR Nemčije v Jugoslavijo in Slovenijo in analiza izbranih razvojnih faktorjev. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1984. 59 str.
13. Klun Nevenka: Izbrani dejavniki povpraševanja tujih turistov po Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001. 44 str.
14. Košmelj B., Rovan J.: Statistični obrazci in tabele. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 76 str.
15. Kovač Marija: Analiza razvoja turizma v odvisnost od stopnje ekonomske razvitosti. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 56 str.
16. Levičnik Mira: Razvoj in vloga meddržavnega turizma v izbranih evropskih državah v letih 1974-1992. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 55 str.

17. Loborec Vesna: Tendenca razvoja turističnega povpraševanja v Evropi. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1989. 44 str.
18. Merčun Katarina: Razvoj tujskega turizma v Avstriji in Švici v letih 1964 do 1984. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1986. 58 str.
19. Mezek Maša: Vpliv dohodka na razvoj emitivnega turizma v državah zahodne Evrope od leta 1978 do 1994. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 48 str.
20. O'Gráda Cormac, O'Rourke Kevin: Irish economic growth 1945-88. Crafts N., Toniolo G. ed.: Economic growth in Europe since 1945, Cambridge: University of Cambridge, 1996. str. 388-426.
21. Pavlič Iris: Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja na primeru držav OECD. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 56 str.
22. Pedersen, Peder J.: Postwar growth of the Danish economy. Crafts N., Toniolo G. ed.: Economic growth in Europe since 1945, Cambridge: University of Cambridge, 1996. str. 541-575.
23. Planina J., Mihalič T.: Ekonomika turizma. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. str.281
24. Prašnikar Janez: Uvod v mikroekonomijo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 514 str.
25. Ristić Sandra: Analiza meddržavnih turističnih tokov v Evropi. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1991. 59 str.
26. Rogelj Roman: Statistika 2. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 267 str.
27. Šuligoj Marjetka: Analiza turističnega prometa iz ZR Nemčije v sredozemsko območje. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1992. 55 str.
28. van Ark Bart, et al.: Characteristics of economic growth in the Netherlands during the postwar period. Crafts N., Toniolo G. ed.: Economic growth in Europe since 1945, Cambridge: University of Cambridge, 1996. str. 290-320.
29. Witt Stephen F., Witt Christine A.: Demand elasticities. Moutinho Luiz, ed. Tourism marketing and management handbook. New York: Prentice Hall, 1994, str. 521-529.
30. Witt Stephen F., Witt Christine A.: Modeling and Forecasting Demand in Tourism. London: Academic Press, 1992. 195 str.
31. Zalar Katarina: Vpliv narodnega dohodka na razvoj tujskega turizma v Jugoslaviji v letih 1966-1979. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1981. 59 str.
32. Žvikart Polona: Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja iz skandinavskih držav. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 52 str.

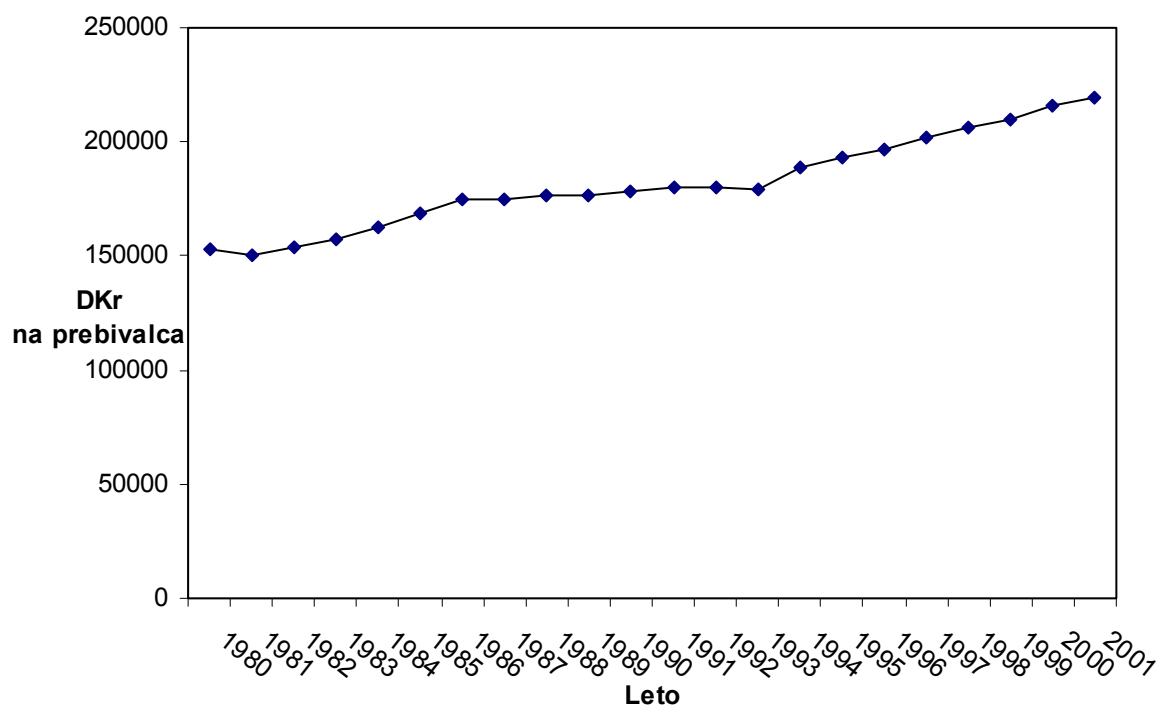

VIRI

1. Podatkovna baza Euromonitor [<http://www.euromonitor.com/womdas/>], 2003.
2. International Financial statistics yearbook. Washington., 2001.
3. International Financial statistics. Washington: International Monetary fund september 2003.
4. Podatkovna baza svetovne turistične organizacije WTO, letnik 2003.
5. Predstavite držav članic Evropske unije [http://evropska-unija.si/pages/evropska_unija/clanice/], 2003.

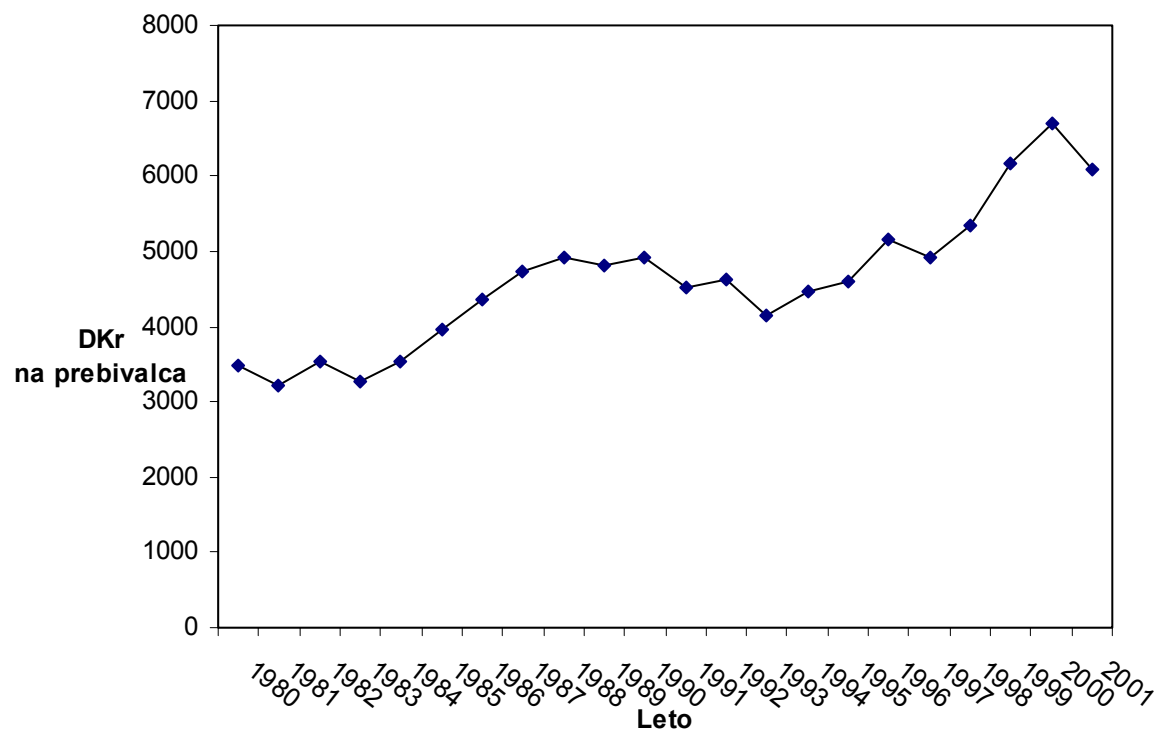
PRILOGE

Slika p1: BDP na prebivalca v nacionalni valuti v cenah iz leta 1995 za Dansko

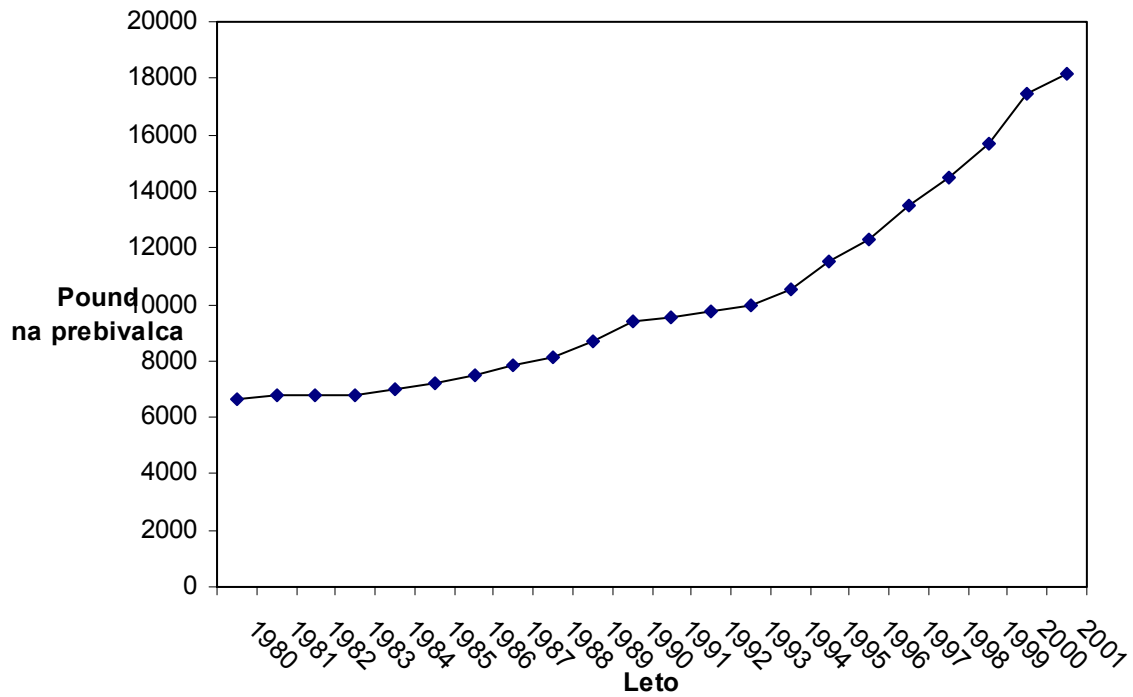
Vir: Tabela p1

Slika p2: TDO na prebivalca v nacionalni valuti v cenah iz leta 1995 za Dansko

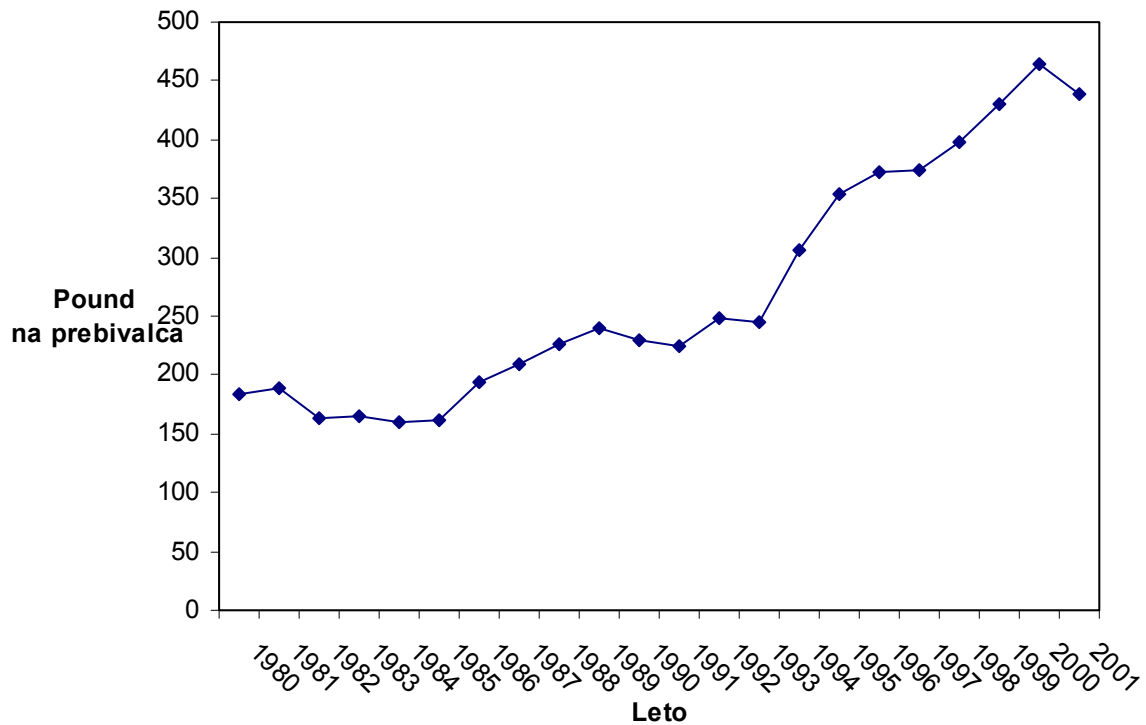
Vir : Tabela p1

Slika p3: BDP na prebivalca v nacionalni valuti v cenah iz leta 1995 za Irsko

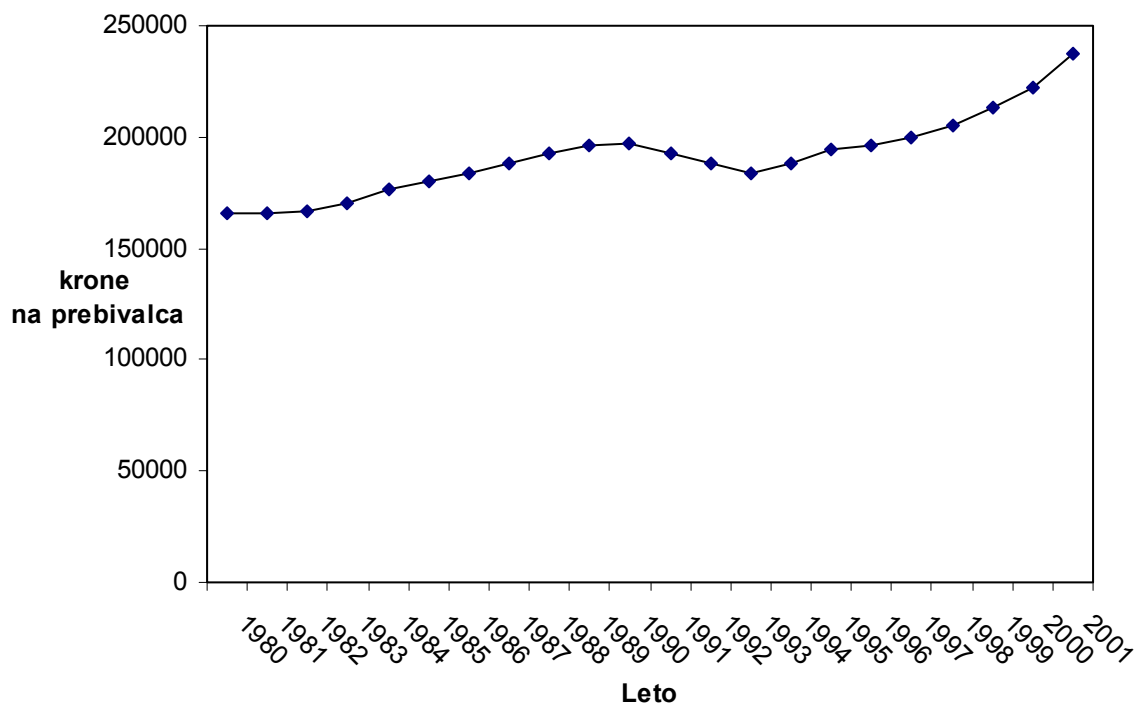
Vir: Tabela p2

Slika p4: TDO na prebivalca v nacionalni valuti v cenah iz leta 1995 za Irsko

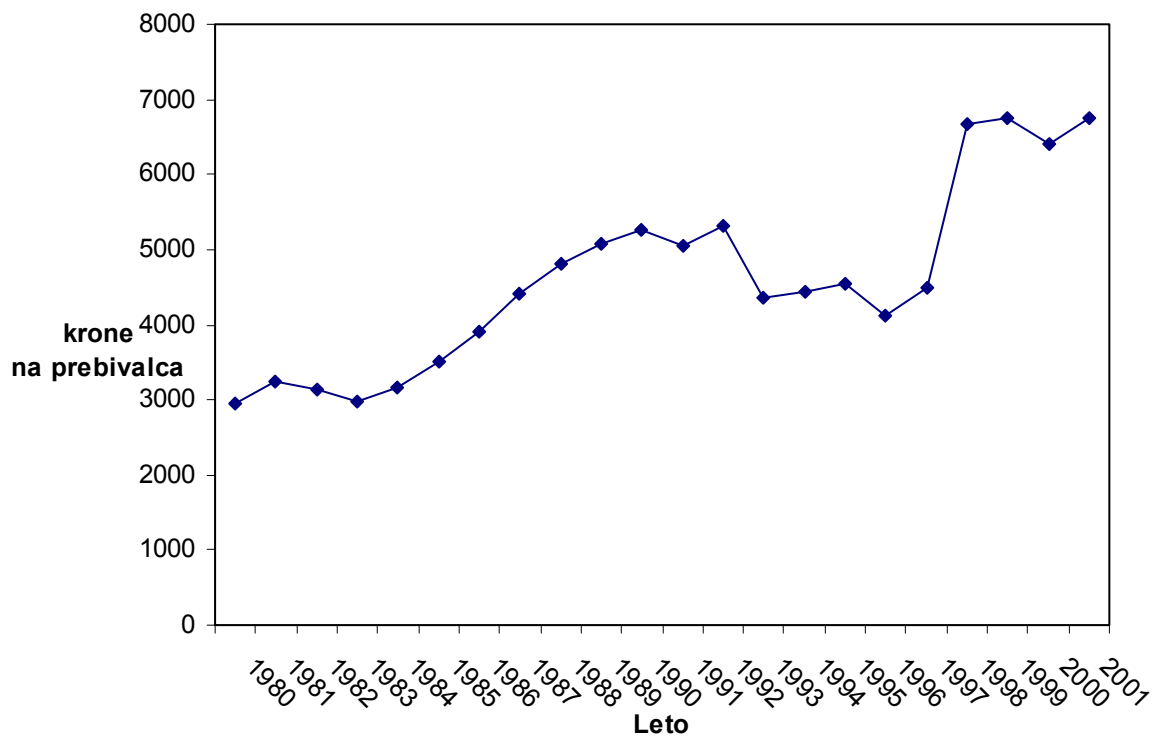
Vir: Tabela p2

Slika p5: BDP na prebivalca v nacionalni valuti v cenah iz leta 1995 za Švedsko

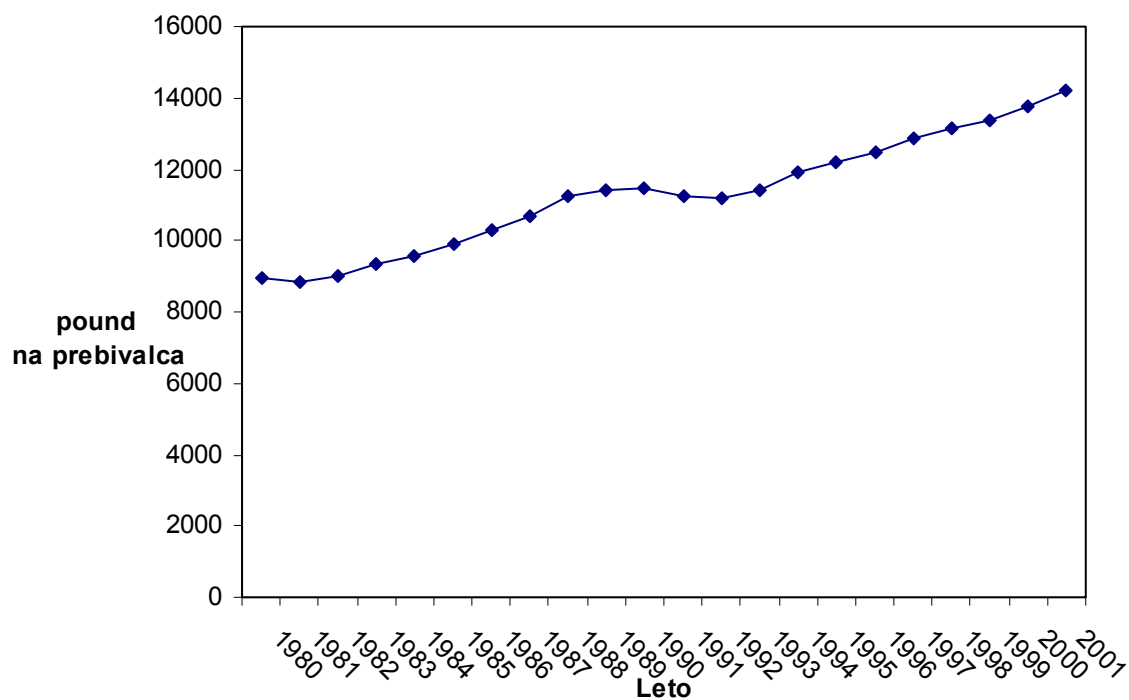
Vir: Tabela p3

Slika p6: TDO na prebivalca v nacionalni valuti v cenah iz leta 1995 za Švedsko

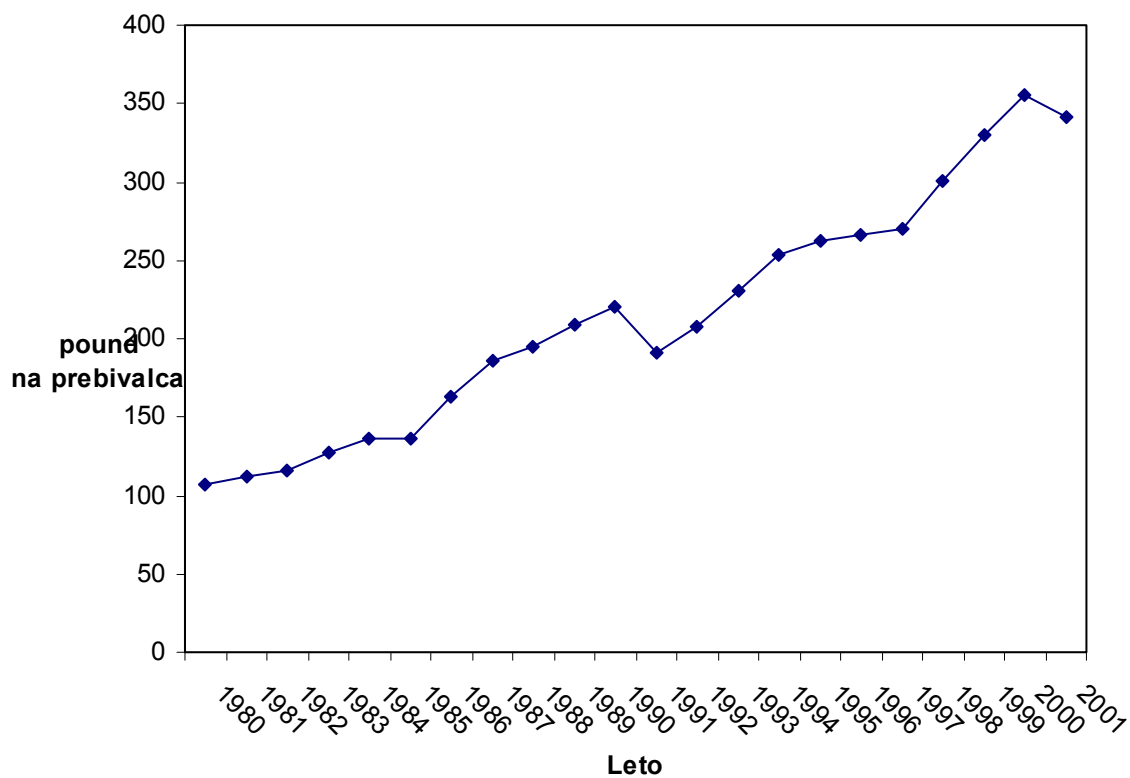
Vir: Tabela p3

Slika p7: BDP na prebivalca v nacionalni valuti v cenah iz leta 1995 za Veliko Britanijo

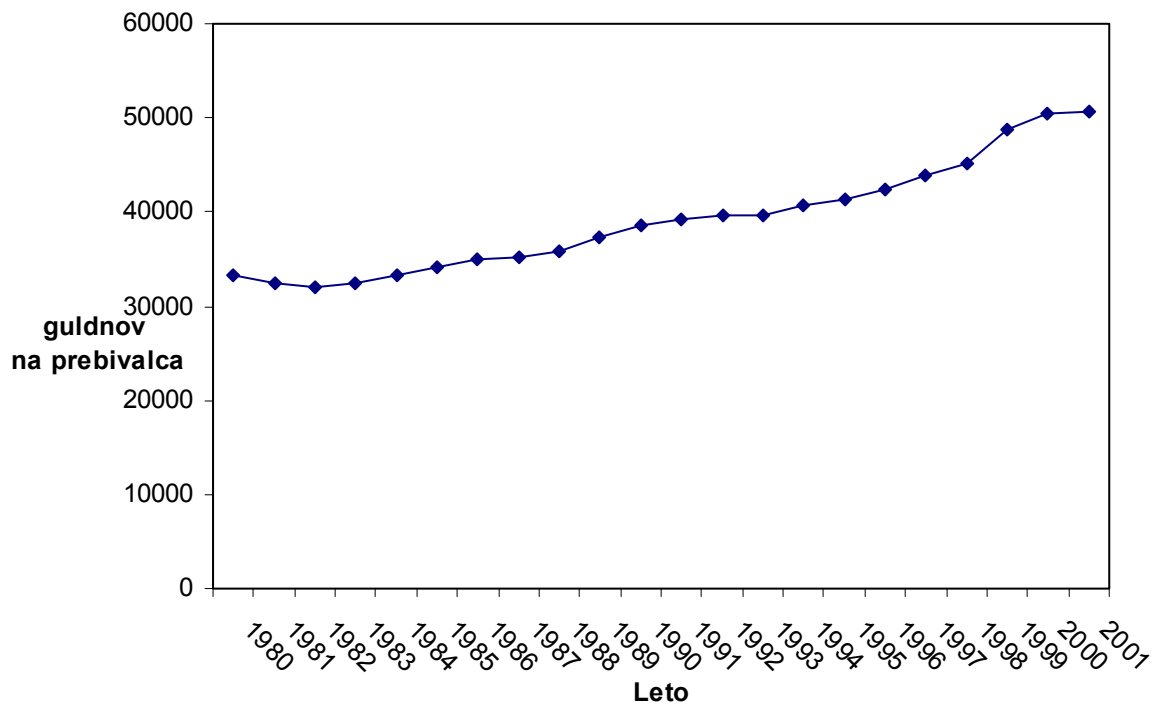
Vir: Tabela p4

Slika p8: TDO na prebivalca v nacionalni valuti v cenah iz leta 1995 za Veliko Britanijo

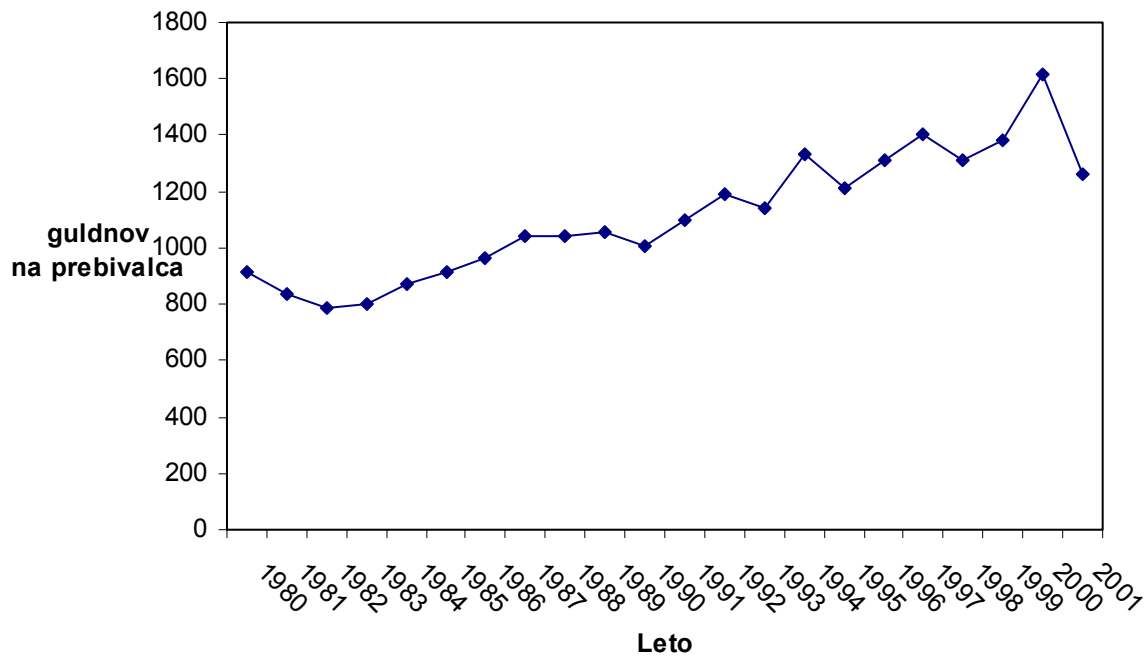
Vir: Tabela p4

Slika p9: BDP na prebivalca v nacionalni valuti v cenah iz leta 1995 za Nizozemsko

Vir: Tabela p5

Slika p10: TDO na prebivalca v nacionalni valuti v cenah iz leta 1995 za Nizozemsko

Vir: Tabela p5

Tabela p1:Podatki za Dansko

Leto	BDP (1995=100) v mia DKr	prebivalstvo v mio	BDP p.c. (1995=100)	stopnje rasti v %	TDO v mio \$	DKr za USD	deflator (1995=100)	TDO v mio DKr	TDO v mio DKr (1995=100)	TDO v DKr p.c. (1995=100)	stopnje rasti v %	delež TDO v BDP v %	povprečne tedenske ure dela
1980	783,8	5,12	153085,94		1560	5,636	49,2	8792,16	17870,24	3490,28		2,28	32,60
1981	767,7	5,12	149941,41	-2,05	1269	7,123	55	9039,087	16434,7	3209,90	-8,03	2,14	32,20
1982	788,8	5,12	154062,50	2,75	1330	8,332	61,1	11081,56	18136,76	3542,34	10,36	2,30	32,50
1983	802,5	5,11	157045,01	1,94	1212	9,145	66,3	11083,74	16717,56	3271,54	-7,64	2,08	33,00
1984	830,7	5,11	162563,60	3,51	1227	10,357	70,3	12708,04	18076,87	3537,55	8,13	2,18	33,00
1985	860,2	5,11	168336,59	3,55	1410	10,596	73,7	14940,36	20271,86	3967,10	12,14	2,36	32,10
1986	894,7	5,12	174746,09	3,81	2119	8,091	76,6	17144,83	22382,28	4371,54	10,19	2,50	32,80
1987	894,9	5,13	174444,44	-0,17	2860	6,84	80,6	19562,4	24270,97	4731,18	8,23	2,71	32,10
1988	905,8	5,13	176569,20	1,22	3087	6,732	82,6	20781,68	25159,42	4904,37	3,66	2,78	31,80
1989	907,2	5,13	176842,11	0,15	2932	7,31	86,9	21432,92	24663,89	4807,78	-1,97	2,72	31,80
1990	915,9	5,14	178190,66	0,76	3676	6,189	90,1	22750,76	25250,57	4912,56	2,18	2,76	31,50
1991	926,1	5,15	179825,24	0,92	3377	6,396	92,6	21599,29	23325,37	4529,20	-7,80	2,52	31,50
1992	931,8	5,17	180232,11	0,23	3779	6,036	95,3	22810,04	23934,99	4629,59	2,22	2,57	31,50
1993	931,8	5,19	179537,57	-0,39	3214	6,484	96,6	20839,58	21573,06	4156,66	-10,22	2,32	31,50
1994	982,7	5,2	188980,77	5,26	3583	6,361	98,3	22791,46	23185,62	4458,77	7,27	2,36	31,50
1995	1009,8	5,23	193078,39	2,17	4282	5,602	100	23987,76	23987,76	4586,57	2,87	2,38	31,40
1996	1035,2	5,26	196806,08	1,93	4783	5,799	102,5	27736,62	27060,11	5144,51	12,16	2,61	31,40
1997	1065,9	5,28	201875,00	2,58	4118	6,604	104,7	27195,27	25974,47	4919,41	-4,38	2,44	31,40
1998	1095,3	5,3	206660,38	2,37	4462	6,701	105,8	29899,86	28260,74	5332,21	8,39	2,58	31,30
1999	1118,6	5,33	209868,67	1,55	5084	6,976	107,7	35465,98	32930,35	6178,30	15,87	2,94	31,30
2000	1151,6	5,34	215655,43	2,76	4919,83	8,083	111	39766,99	35826,11	6709,01	8,59	3,11	31,30
2001	1169,9	5,34	219082,40	1,59	4416,87	8,323	113,3	36761,61	32446,26	6076,08	-9,43	2,77	31,50

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2001; International Financial Statistics, september 2003; Euromonitor, 2003; podatkovna baza WTO 2003

Tabela p2: Podatki za Irsko

Leto	BDP (1995=100) v mio funtov	prebivalstvo v mio	BDP p.c. (1995=100)	stopnje rasti v %	TDO v mio \$	USD za pound	deflator (1995=100)	TDO v mio pound	TDO mio pound (1995=100)	TDO p.c. (1995=100)	stopnje rasti v %	delež TDO v BDP v %	povprečne tedenske ure dela
1980	22473,52	3,4	6609,86		535	2,058	41,7	259,9611	623,408	183,36		2,77	32,60
1981	23218,50	3,44	6749,56	2,11	513	1,6167	48,9	317,313	648,9019	188,63	2,88	2,79	32,20
1982	23715,15	3,48	6814,70	0,97	454	1,4222	56,4	319,2237	565,9995	162,64	-13,78	2,39	32,50
1983	23673,77	3,5	6763,93	-0,74	453	1,2482	63	362,9226	576,0676	164,59	1,20	2,43	33,00
1984	24708,46	3,53	6999,56	3,48	411	1,0871	67	378,0701	564,2837	159,85	-2,88	2,28	33,00
1985	25453,44	3,54	7190,24	2,72	429	1,0656	70,5	402,5901	571,0498	161,31	0,91	2,24	32,10
1986	26405,36	3,54	7459,14	3,74	685	1,3415	74,6	510,6224	684,4805	193,36	19,86	2,59	32,80
1987	27646,99	3,54	7809,88	4,70	839	1,4881	76,2	563,8062	739,9031	209,01	8,10	2,68	32,10
1988	28805,84	3,54	8137,24	4,19	961	1,5261	78,8	629,7097	799,124	225,74	8,00	2,77	31,80
1989	30585,51	3,51	8713,82	7,09	989	1,419	83,1	696,9697	838,712	238,95	5,85	2,74	31,80
1990	32986,00	3,5	9424,57	8,16	1159	1,6585	86,7	698,8242	806,0257	230,29	-3,62	2,44	31,50
1991	33622,00	3,53	9524,65	1,06	1128	1,6155	88,3	698,2358	790,7541	224,01	-2,73	2,35	31,50
1992	34746,00	3,55	9787,61	2,76	1361	1,7053	90,7	798,1	879,9339	247,87	10,65	2,53	31,50
1993	35682,00	3,57	9994,96	2,12	1227	1,4671	95,4	836,3438	876,6707	245,57	-0,93	2,46	31,50
1994	37736,00	3,59	10511,42	5,17	1600	1,4978	97,1	1068,233	1100,137	306,44	24,79	2,92	31,50
1995	41409,00	3,6	11502,50	9,43	2044	1,6038	100	1274,473	1274,473	354,02	15,52	3,08	31,40
1996	44594,00	3,63	12284,85	6,80	2211	1,6006	102,3	1381,357	1350,3	371,98	5,07	3,03	31,40
1997	49382,00	3,66	13492,35	9,83	2223	1,518	106,8	1464,427	1371,186	374,64	0,71	2,78	31,40
1998	53609,00	3,7	14488,92	7,39	2374	1,4257	113	1665,147	1473,581	398,27	6,31	2,75	31,30
1999	58866,41	3,75	15697,71	8,34	2620	1,384732	117,3	1892,063	1613,012	430,14	8,00	2,74	31,30
2000	66235,06	3,79	17476,27	11,33	2528,22	1,173403	122,3	2154,605	1761,738	464,84	8,07	2,66	31,30
2001	70333,35	3,87	18173,99	3,99	2479,87	1,137369	128,5	2180,356	1696,775	438,44	-5,68	2,41	31,50

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2001; International Financial Statistics, september 2003; Euromonitor, 2003; podatkovna baza WTO 2003

Tabela p3: Podatki za Švedsko

Leto	BDP (1995=100) v mia SKr	prebivalstvo v mio	BDP p.c. (1995=100)	stopn je rasti v %	TDO v mio \$	SKr za USD	deflator (1995= 100)	TDO v mio SKr	TDO mio SKr (1995= 100)	TDO p.c. (1995= 100)	stopnje rasti	delež TDO v BDP v %	povprečne tedenske ure dela
1980	1375,80	8,31	16559,08		2235	4,2296	38,4	9453,156	24617,59	2962,41		1,79	37,60
1981	1375,80	8,32	165360,09	-0,12	2239	5,0634	42,1	11336,95	26928,63	3236,61	9,26	1,96	37,60
1982	1391,22	8,33	167012,71	1,00	1895	6,2826	45,6	11905,53	26108,61	3134,29	-3,16	1,88	37,60
1983	1416,92	8,33	170097,92	1,85	1619	7,6671	50,1	12413,03	24776,52	2974,37	-5,10	1,75	37,70
1984	1473,46	8,34	176673,29	3,87	1713	8,2718	53,9	14169,59	26288,67	3152,12	5,98	1,78	38,10
1985	1506,01	8,36	180144,53	1,96	1967	8,6039	57,6	16923,87	29381,72	3514,56	11,50	1,95	38,30
1986	1538,56	8,37	183818,56	2,04	2819	7,1236	61,6	20081,43	32599,72	3894,83	10,82	2,12	38,30
1987	1583,11	8,4	188465,20	2,53	3784	6,3404	64,7	23992,07	37082,03	4414,53	13,34	2,34	38,40
1988	1625,94	8,44	192647,00	2,22	4545	6,1272	68,6	27848,12	40594,93	4809,83	8,95	2,50	38,50
1989	1663,63	8,49	195952,15	1,72	4961	6,4469	74,1	31983,07	43162,04	5083,87	5,70	2,59	38,50
1990	1687,62	8,56	197151,89	0,61	6134	5,9188	80,6	36305,92	45044,56	5262,22	3,51	2,67	38,50
1991	1658,49	8,62	192400,67	-2,41	6291	6,0475	87,2	38044,82	43629,38	5061,41	-3,82	2,63	38,40
1992	1634,51	8,67	188524,48	-2,01	6969	5,8238	88,2	40586,06	46015,94	5307,49	4,86	2,82	38,50
1993	1598,53	8,72	183317,38	-2,76	4402	7,7834	90,4	34262,53	37901,03	4346,45	-18,11	2,37	37,30
1994	1651,64	8,78	188113,95	2,62	4891	7,716	96,6	37738,96	39067,24	4449,57	2,37	2,37	37,80
1995	1713,32	8,83	194033,98	3,15	5624	7,1333	100	40117,68	40117,68	4543,34	2,11	2,34	37,60
1996	1731,79	8,84	195903,85	0,96	5517	6,706	101,4	36997	36486,2	4127,40	-9,15	2,11	37,30
1997	1766,09	8,85	199558,19	1,87	5354	7,6349	102,7	40877,25	39802,58	4497,47	8,97	2,25	37,10
1998	1818,22	8,85	205448,59	2,95	7723	7,9499	104	61397,08	59035,65	6670,70	48,32	3,25	37,10
1999	1887	8,86	212979,68	3,67	7557	8,2624	104,5	62438,96	59750,2	6743,81	1,10	3,17	36,50
2000	1974,26	8,87	222577,23	4,51	6542,4	9,1622	105,5	59942,69	56817,71	6405,60	-5,02	2,88	36,30
2001	2103,22	8,87	237116,12	6,53	6248,9	10,3291	107,8	64546,13	59875,82	6750,37	5,38	2,85	36,90

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2001; International Financial Statistics, september 2003; Euromonitor, 2003; podatkovna baza WTO 2003

Tabela p4: Podatki za Veliko Britanijo

Leto	BDP (1995=100) v mia pounds	prebivalstvo v mio	BDP p.c. (1995=100)	stopnje rasti v %	TDO v mio \$	USD za pound	deflator (1995=100)	TDO v mio pound	TDO mio pound (1995=100)	TDO p.c. (1995=100)	stopnje rasti v %	delež TDO v BDP v %
1980	505,69	56,33	8977,28		6410	2,3236	45,6	2758,65	6049,672	107,40		1,20
1981	499,26	56,35	8859,98	-1,31	6478	2,0279	50,7	3194,438	6300,666	111,81	4,11	1,26
1982	508,24	56,31	9025,75	1,87	6237	1,7505	54,5	3562,982	6537,582	116,10	3,83	1,29
1983	527,29	56,35	9357,41	3,67	6223	1,517	57,4	4102,175	7146,647	126,83	9,24	1,36
1984	540,20	56,51	9559,37	2,16	6197	1,3363	60	4637,432	7729,053	136,77	7,84	1,43
1985	560,64	56,68	9891,32	3,47	6369	1,2963	63,4	4913,215	7749,55	136,72	-0,04	1,38
1986	584,24	56,85	10276,87	3,90	8942	1,476	65,4	6058,266	9263,403	162,94	19,18	1,59
1987	610,11	57,01	10701,81	4,13	11939	1,6389	68,8	7284,764	10588,32	185,73	13,98	1,74
1988	641,64	57,16	11225,33	4,89	14510	1,7814	72,9	8145,279	11173,22	195,47	5,25	1,74
1989	655,17	57,36	11422,07	1,75	15344	1,6397	78,3	9357,809	11951,23	208,35	6,59	1,82
1990	659,49	57,56	11457,44	0,31	19063	1,7847	84,3	10681,35	12670,64	220,13	5,65	1,92
1991	649,82	57,81	11240,62	-1,89	17609	1,7694	90	9951,961	11057,73	191,28	-13,11	1,70
1992	650,29	58,01	11209,96	-0,27	19850	1,7655	93,5	11243,27	12024,89	207,29	8,37	1,85
1993	665,43	58,19	11435,47	2,01	19361	1,502	96,1	12890,15	13413,26	230,51	11,20	2,02
1994	694,62	58,39	11896,22	4,03	22100	1,5316	97,5	14429,35	14799,34	253,46	9,96	2,13
1995	713,98	58,61	12181,88	2,40	24268	1,5785	100	15374,09	15374,09	262,31	3,49	2,15
1996	732,20	58,8	12452,38	2,22	25309	1,5617	103,3	16206,06	15688,34	266,81	1,71	2,14
1997	757,92	59,01	12843,92	3,14	27710	1,6377	106,3	16920,07	15917,28	269,74	1,10	2,10
1998	777,94	59,24	13132,01	2,24	32267	1,6564	109,5	19480,2	17790,14	300,31	11,33	2,29
1999	795,75	59,5	13373,95	1,84	35631	1,6182	112	22018,91	19659,74	330,42	10,03	2,47
2000	820,20	59,5	13784,87	3,07	36560	1,5161	114	24114,5	21153,07	355,51	7,60	2,58
2001	847,02	59,5	14235,63	3,27	34300,95	1,44	117,2	23820,1	20324,32	341,59	-3,92	2,40

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2001; International Financial Statistics, september 2003; Euromonitor, 2003; podatkovna baza WTO 2003

Tabela p5: Podatki za Nizozemsko

Leto	BDP (1995=100) v mia guldnov	prebivalstv o v mio	BDP p.c. (1995= 100)	stopnje rasti	TDO v mio \$	Guldnov za USD	deflator (1995= 100)	TDO v mio guldnov	TDO mio guldnov (1995=100)	TDO p.c.	stopnje rasti	delež TDO v BDP v %	povprečne tedenske ure dela
1980	469,9	14,14	33231,96		4664	1,9881	71,7	9272,498	12932,35	914,59		2,75	40,80
1981	462,6	14,25	32463,16	-2,31	3648	2,4952	76,3	9102,49	11929,87	837,18	-8,46	2,58	40,60
1982	457,6	14,31	31977,64	-1,50	3406	2,6702	80,6	9094,701	11283,75	788,52	-5,81	2,47	40,60
1983	465,9	14,36	32444,29	1,46	3289	2,8541	81,8	9387,135	11475,72	799,14	1,35	2,46	40,50
1984	479,2	14,42	33231,62	2,43	3277	3,2087	83,5	10514,91	12592,71	873,28	9,28	2,63	40,30
1985	494,8	14,48	34171,27	2,83	3416	3,3214	85,9	11345,9	13208,27	912,17	4,45	2,67	40,30
1986	510,1	14,56	35034,34	2,53	4901	2,45	85,8	12007,45	13994,7	961,17	5,37	2,74	40,10
1987	517,0	14,66	35266,03	0,66	6408	2,0257	85,2	12980,69	15235,55	1039,26	8,12	2,95	39,90
1988	530,3	14,76	35928,18	1,88	6701	1,9766	86,2	13245,2	15365,66	1041,03	0,17	2,90	39,80
1989	555,2	14,85	37387,20	4,06	6461	2,1207	87,3	13701,84	15695,12	1056,91	1,53	2,83	39,80
1990	577,4	14,95	38622,07	3,30	7376	1,8209	89,4	13430,96	15023,44	1004,91	-4,92	2,60	39,90
1991	590,3	15,07	39170,53	1,42	8149	1,8697	91,9	15236,19	16579,09	1100,14	9,48	2,81	39,90
1992	601,9	15,18	39650,85	1,23	9649	1,7585	94	16967,77	18050,82	1189,12	8,09	3,00	39,80
1993	605,8	15,29	39620,66	-0,08	8974	1,8573	95,6	16667,41	17434,53	1140,25	-4,11	2,88	39,80
1994	625,0	15,38	40637,19	2,57	10983	1,82	97,3	19989,06	20543,74	1335,74	17,14	3,29	37,30
1995	639,7	15,46	41377,74	1,82	11661	1,6057	100	18724,07	18724,07	1211,13	-9,33	2,93	37,00
1996	659,6	15,53	42472,63	2,65	12096	1,6859	100,3	20392,65	20331,65	1309,18	8,10	3,08	36,70
1997	683,7	15,6	43826,92	3,19	11537	1,9513	102,9	22512,15	21877,69	1402,41	7,12	3,20	36,50
1998	708,9	15,71	45124,12	2,96	10975	1,9837	105,9	21771,11	20558,18	1308,60	-6,69	2,90	36,40
1999	770,3	15,81	48723,65	7,98	11366	2,060482	107	23419,44	21887,33	1384,39	5,79	2,84	36,10
2000	799,8	15,86	50425,71	3,49	11823	2,393962	110,4	28303,81	25637,51	1616,49	16,76	3,21	37,90
2001	809,3	15,98	50647,61	0,44	9192,95	2,463763	112,3	22649,25	20168,52	1262,11	-21,92	2,49	38,69

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2001; International financial statistics, september 2003; Euromonitor, 2003; podatkovna baza WTO 2003